

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2020

Nikola Heřmánková

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra andragogiky a managementu vzdělávání

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Přijímání a integrace cizinců do škol

Recruitment and integration of foreigners into schools

Nikola Heřmánková

Vedoucí práce: RNDr. Jindřich Kitzberger

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Školský management

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Přijímání a integrace cizinců do škol, vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. 7. 2020

.....

podpis

Tímto bych ráda poděkovala panu RNDr. Jindřichu Kitzbergerovi za odborné vedení bakalářské práce, věcné připomínky a cenné rady při zpracování. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a partnerovi za psychickou i morální podporu.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá procesem přijímání a integrace cizinců do mateřských, základních a středních škol. V teoretické části je analyzována situace na území České republiky, která je rozdělena do okruhů podle stupně vzdělávání a obohacena o základní informace z oblasti vzdělávání cizinců. V praktické části práce je realizováno dotazníkové šetření zaměřené na mateřské, základní a střední školy ve městech napříč Českou republikou a na několik zahraničních škol z okolních států se stejným vzdělávacím systémem. Výsledkem práce je zhodnocení situace na území České republiky, porovnání se zahraničními školami a následné využití poznatků k nalezení zlepšení přijímacího a integračního procesu na školách.

KLÍČOVÁ SLOVA

integrace cizinců, přijímací řízení, školská zařízení, zahraniční školy

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with the process of admitting and integrating foreigners into kindergartens, primary and secondary schools. The theoretical part analyses the situation in the Czech Republic, which is divided into groups according to the level of education and enriched with basic information from the area of education of foreigners. In the practical part of the work is realized a questionnaire survey focused on kindergartens, primary and secondary schools in cities across the Czech Republic and foreign schools from neighboring countries with the same education system. The result of the thesis is to evaluate the situation in the Czech Republic, to compare it with foreign schools and to use the knowledge to find an improvement of the admission and integration process in schools.

KEYWORDS

integration of foreigners, admission, school facilities, foreign schools

Obsah

1	Úvod	8
2	Teoretická část	10
2.1	Základní pojmy	10
2.1.1	Integrace	10
2.1.2	Inkluze	10
2.1.3	Cizinec	11
2.1.4	Migrace	11
2.1.5	Děti s odlišným mateřským jazykem	12
3	Vzdělávání cizinců	13
3.1	Legislativní vymezení	14
3.2	Zastoupení cizinců v českém školství	15
4	Proces přijímání cizinců do škol a školských zařízení	16
4.1	Přijímací řízení do mateřských škol	17
4.2	Přijímací řízení do základních škol	17
4.3	Přijímací řízení na střední školy	18
5	Proces integrace cizinců do škol a školských zařízení	19
5.1	Podpůrná opatření	20
5.1.1	Asistent pedagoga	22
5.1.2	Adaptační koordinátor	22
5.1.3	Tlumočnické a překladatelské služby	23
5.2	Začleňování žáků v mateřských školách	23
5.3	Začleňování žáků na základních školách	26
5.4	Začleňování žáků na středních školách	29
6	Zhodnocení procesů škol a školských zařízení na území České republiky	30
7	Porovnání situace se zahraničními školami	31
7.1	Slovensko	31

7.2	Polsko.....	32
8	Praktická část – dotazníkové šetření ve školách.....	34
8.1	Sběr dat	34
8.2	Cíl výzkumu.....	35
8.3	Analýza odpovědí českých, slovenských a polských škol.....	36
8.4	Interpretace výsledků šetření	49
8.5	Porovnání situace na školách	50
8.5.1	Porovnání problematiky na Škole A a B	50
8.5.2	Porovnání problematiky na Škole C a D	51
8.5.3	Porovnání problematiky na Škole E a F	52
8.6	Navržení podpůrných opatření.....	54
8.6.1	Individuální integrační plán.....	55
9	Závěr.....	56
10	Seznam použitých informačních zdrojů	58

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
ČŠI	Česká školní inspekce
OMJ	odlišný mateřský jazyk
EU	Evropská unie
MŠ	mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NIDV	Národní institut pro další vzdělávání
SŠ	střední škola
ŠPZ	Školské poradenské zařízení
ZŠ	základní škola

1 Úvod

S narůstajícím trendem světové urbanizace se téma integrace cizinců v české společnosti stává stále diskutovanějším tématem. Tato bakalářská práce zkoumá komplikace v rámci přijímacího a integračního procesu cizinců a jiných dětí s odlišným mateřským jazykem do škol a školských zařízení na území České republiky z pohledu školského managementu. Cílem bakalářské práce je analýza problematiky přijímání a začleňování znevýhodněných žáků do vzdělávání na českých školách a objevení zásadních překážek vzniklých v této souvislosti. Situace je porovnána s vybranými okolními státy a následně jsou navržena opravná řešení, která povedou ke zefektivnění fungování těchto procesů.

V první části jsou vymezeny základní pojmy z této oblasti, se kterými je v práci následně pracováno a usnadňují orientaci v textu. Poukázáno je na základní principy vzdělávání cizinců na českých školách a jejich definování v legislativě. Pro možnost přesnější představy dané problematiky je práce doplněna o statistické údaje, obsahující početné zastoupení dětí cizinců na školách či postoj společnosti vůči cizincům na území České republiky.

Dále jsou v této části uvedeny obecné informace v souvislosti s přijímáním a integrací dětí do českých škol. Obsažen je zde popis celého procesu a možných překážek, které s tím vznikají. V teoretické části práce je poukázáno na nezbytnost podpůrných opatření, která usnadňují průběh celého vzdělávání i jeho jednotlivých etap. Problematika je sledována odděleně pro mateřské, základní a střední školy. Individuálně jsou rozebrány základní podmínky pro přijímání cizinců do škol, a s tím vznikající překážky.

V praktické části práce je realizováno dotazníkové šetření zaměřené na 10 mateřských, základních a středních škol ve velkých městech ČR a na několik zahraničních škol z okolních států se stejným či podobným vzdělávacím systémem. Otázky jsou směřovány na ředitele škol, kteří při přijímání přicházejí s žáky i jejich rodinami do kontaktu. Dotazník slouží k získání objektivních odpovědí z oblastí s odlišnou intenzitou žáků s jiným mateřským jazykem a vytvoření reálného obrazu celého tohoto procesu. Na základě získaných dat jsou zanalyzovány nejčtenější problémy z těchto oblastí a poté jsou navržena vhodná opatření ke zlepšení dané situace. Tato problematika je sledována z pohledu škol v různých krajích ČR, které mají rozdílný počet dětí a liší se také jejich velikost pedagogického sboru.

Výsledkem práce je vyhodnocení problematiky přijímacího a integračního procesu na základě získaných obecných informací z teoretické části a propojení s informacemi z části praktické. Na základě zhodnocení situace na území ČR, porovnání se zahraničními školami a využití ostatních poznatků, dochází k nalezení metod pro zlepšení přijímacího a integračního procesu na českých školách. Pro inspirativní účely je práce zakončena krátkým přehledem základních principů pro tvorbu individuálního integračního plánu, který přináší rozpis vhodných metod a pomůcek, jež mohou být uplatněny na podporu problematiky.

2 Teoretická část

2.1 Základní pojmy

Za účelem sjednocení terminologie této bakalářské práce je nutno definovat základní pojmy, které se v této oblasti vzdělávání vyskytují a seznámit se s nimi. Mezi vybrané pojmy patří integrace, inkluze, cizinec, migrace a děti s odlišným mateřským jazykem.

2.1.1 Integrace

Samotný pojem integrace je možné v pedagogice vymezit jako proces, při kterém se znevýhodněné děti začleňují do nového kolektivu. Jedná se o nejvyšší úroveň lidské socializace. Dle Friedricha Heckmanna (2003) lze vnímat integraci jako „*proces začleňování nové populace (přistěhovalců) do stávajících sociálních struktur imigrační země*“¹. Vedle základního významu pojmu integrace lze dále definovat její konkrétní druhy. Se zkoumanou oblastí je například spojena sociální integrace.

Sociální integrace znamená „*sjednocování, spojování v nový celek, kdy menšinové (minoritní) skupiny a společenská většina (majorita) rozvíjejí společenský systém, který obsahuje součásti hodnot a idejí obou stran*“ (Slowík, 2016, s. 31) Hlavním záměrem procesu sociální integrace je zahrnutí každého jednotlivce do společnosti a vytvoření ideálního prostředí, kde jsou všichni rovnocennými kolegy. S problémy sociální integrace se nejčastěji setkáváme u lidí etnických menšin či osob s určitou úrovní zdravotního či mentálního postižení. Jejich odlišnost jim integraci ztěžuje a v důsledku toho potřebují znatelně větší podporu od společnosti. (Slowík, 2016, s. 32)

Integraci je možné konkretizovat na další poddruhy, se kterými je v této spojitosti také pracováno. Konkrétně se jedná o integraci strukturální, kulturní a identifikační. (Heckmann, 2003, s. 10)

2.1.2 Inkluze

Inkluze je pojem, vycházející z anglického výrazu *inclusion*, který je v překladu definován jako *zahrnutí*. V praxi se jedná o proces přijetí všech dětí a žáků bez jakýchkoliv odlišností do vzdělávacího proudu a kolektivu, kdy není rozlišováno mezi dětmi s různými stupni

¹ The concept of integration was defined in the project as the inclusion of new populations into existing social structures of the immigration country. [vlastní překlad]

postižení a všichni mají identické možnosti a příležitosti. Rozdílem oproti integraci je docílení prostředí, kde budou všechny děti a žáci bráni jako rovnocenní jedinci. Cílem inkluze je tedy vytvoření pocitu rovnocennosti napříč všemi žáky. V souvislosti s inkluzí je mnohokrát zmíněn pojem inkluzivní škola, což je vzdělávací instituce, ve které probíhá vyučování ve třídách, které se skládají z žáků s různými podpůrnými opatřeními, náboženstvím, národností, rozdílnou úrovní vývoje či rozdílnou řečí. (Hájková, 2010, s. 12)

2.1.3 Cizinec

Pod pojmem cizinec se skrývá několik možných definic. Lze vycházet z cizineckého zákona, který zahrnuje definici cizince jako fyzickou osobu, jenž není státním občanem ČR. Při podrobnějším rozboru, lze považovat za cizince ze zákona osobu:

- (a) která má občanství alespoň jednoho z členských států EU;
- (b) která má občanství z více cizích států;
- (c) která nemá občanství žádného státu (tzv. bezdomovec či apatrida); a
- (d) která měla státní občanství, ale občanství ztratila. (Wikipedie, 2019 [online])

2.1.4 Migrace

Migrace patří v současné době k jednomu z celosvětově nejvíce diskutovaných témat a vyznačuje se přesouváním, přesněji stěhováním jednotlivců či skupin. Migrace může probíhat v podobě stěhování uvnitř státu, ale také rozsáhleji mezi jednotlivými státy. Pokud se jedná o přesun obyvatel na území jednoho státu, tedy přesun např. mezi městy, nazývá se tento jev vnitřní migrací. Naopak migrace mezinárodní je změna pobytu až za hranice státu. Při hlubším prozkoumání je nezbytné podotknout, že celý proces přesunu obyvatel může vyvolat ekonomické, kulturní či populační důsledky, které mohou ve větším množství znamenat pro daný stát problém. (Demografie, [online])

Vedle migrace vnitřní a mezinárodní se setkáváme také s migrací dobrovolnou či nedobrovolnou, jejichž charakteristika vyplývá již z názvů. Dobrovolná migrace se vyznačuje nezávislou volbou člověka a lidé se v tomto případě stěhují na základě svobodné vůle, kdy nejsou ovlivňováni jinými subjekty. Lidé se dobrovolně stěhují za jinými příslušníky rodiny či novou pracovní nabídkou. Oproti tomu lidé, kteří jsou ovlivňováni negativními vlivy a v důsledku této skutečnosti jsou nuceni opustit rodnou zemi, migrují v rámci nedobrovolného stěhování. Mezi časté důvody patří válečné prostředí, které vylučuje obývat danou oblast a politická situace v zemi, rozporující s lidskými právy.

2.1.5 Děti s odlišným mateřským jazykem

Mezi základní informace patří rozlišení dětí s odlišným mateřským jazykem (dále jen „**Děti s OMJ**“) od pojmu žák-cizinec. Zmíněné pojmy se v tomto případě prolínají. V případě žáků – cizinců se jedná o děti rodičů, kteří nejsou občany České republiky a obecně se jedná o méně rozsáhlou skupinu. Pro pedagogiku je vhodnější pojem děti s OMJ, jelikož nezáleží na tom, jaké mají občanství, ale zda mají za mateřský jazyk jiný než český jazyk a v jaké míře rozumí česky. Může se jednat o děti cizinců vyrůstající v ČR, které od dětství hovoří v rodině jiným než českým jazykem. Řadí se sem „*i děti z migrantských rodin s českým občanstvím, děti krajanů navracejících se zpět do ČR po dlouhodobých pobytech v zahraničí, děti z bilingvní rodiny, kde dominuje jiný než český jazyk.*“ (Felcmanová, 2015, s. 34)

Proces vzdělávání v tomto případě ovlivňuje několik faktorů. V první řadě se jedná o jazykovou překážku, která hraje v tomto rozsáhlém procesu zásadní roli a je nutno vynaložit dostatečné množství času a úsilí na její překonání. Důležité je nebrat vzdělávání žáka s OMJ na lehkou váhu, ale připravit se na každého individuálně. Škola musí brát v úvahu, že tento žák neovládá vyučovací jazyk, a přesto je po něm vyžadováno zvládnutí vyučování a zapojení do fungování školy. S tím souvisí obtížná úloha učitelů, kterou je hodnocení. Značný vliv zde má celková jazyková vybavenost žáků. Pokud ovládají anglický jazyk, tak mají oproti jiným dětem s OMJ nepatrnou výhodu v komunikaci s okolím. Hodnocení může být pro žáky s OMJ nekomfortní a jejich výsledky, které jsou ovlivněny neznalostí českého jazyka, neúspěšné.

Kromě neznalosti jazyka ovlivňuje žáky kulturní šok vzniklý odlišnými přístupy a normativy ve společnosti oproti jejich rodné zemi, ať už se jedná o oblast školství či nikoli. Žáci jsou naučeni na odlišný pohled na vzdělávání, způsob vyučování, metody učitelů nebo i pouhý vzhled školy. Znatelné problémy se mohou vyskytovat především u dětí s vietnamskou národností nebo u dětí z muslimské komunity. Naopak pro děti ze slovanských zemí jsou tyto okolnosti méně problematické, jelikož způsob vedení školství je obdobný jako v ČR. Kromě začlenění dětí do společnosti a usnadnění jejich života vychází z překonání kulturních odlišností několik dalších pozitivních skutečností. Začleněním je zamezeno izolaci cizinců a lze tak předcházet jejich zapojí do komunity, což by mělo v opačném případě za následek jejich vyčlenění ze společnosti. Komunity se od společnosti distancují a tím jsou poznamenány ekonomické i sociální vazby ve společnosti. Největší

riziko je vnímáno u lidí z třetích zemí. (Integrace cizinců v Česku z pohledu nevládních organizací, 2018, [online])

Každý žák s odlišným mateřským jazykem je osobitý a mělo by s ním být tímto způsobem zacházeno. Tento individuální přístup je podložen několika základními předpoklady. Jedním z nich je věk dítěte, ve kterém přichází do prostředí české školy. S různým věkem se mění vyspělost jedince, jak na mentální, tak i emocionálně-sociální úrovni, a proto je vhodné změnit přístup a celkovou podporu ze strany učitelů i školy. Další kritérium je dosavadní zkušenost se vzděláváním. Pokud již žák po nějakou dobu jinou školu navštěvoval, měl by ředitel zjistit jeho předchozí zkušenosti a potřebné informace. Vhodným krokem je okrajové seznámení se školstvím v zemi, kde žák do školy docházel. Získáním bližších informací je umožněno lepší zhodnocení situace žáka. Při začleňování žáků s OMJ do pedagogického procesu, je také podstatné znát, na jaké úrovni rozumí českému jazyku, jaká je odlišnost jejich mateřského jazyka a od kolika let pobývají v České republice. (Felcmanová, 2015) Následkem negativního výsledku začlenění do kolektivu nové školy se může u žáka vyskytnout: uzavírání se do sebe, celkové odmítnutí komunikace se svým okolím a v krajním případě agrese.

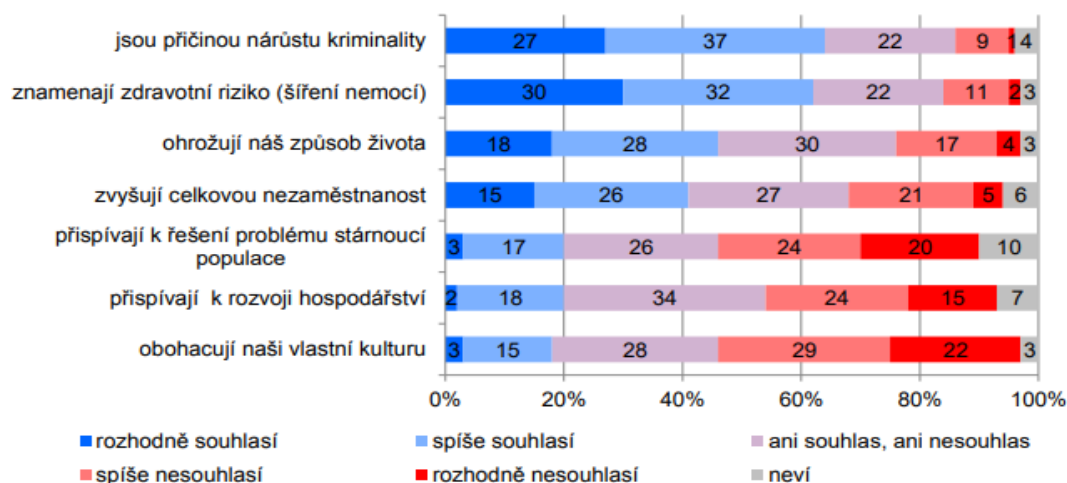
3 Vzdělávání cizinců

Důležitým faktem, který by měli ředitelé škol mít neustále na paměti je vzdělávání všech dětí bez sebemenší míry diskriminace. Z této myšlenky je třeba vycházet a odvíjet od ní všechny následující kroky související se vzděláváním žáků s OMJ. Česká společnost bohužel neprojevuje pouze pozitivní reakce na migraci cizinců. V březnu 2018 provedlo Centrum pro výzkum veřejného mínění šetření s názvem Postoj české společnosti k cizincům. Vyplývá z něho, že okolo 58 % respondentů pohlíží na cizince jako na problém pro celou republiku, 64 % považuje dlouhodobě pobývajících cizince v ČR jako příčinu nárůstu kriminality a pro 62 % respondentů znamenají cizinci zdravotní riziko v podobě šíření nemocí (viz. Obrázek 1).

Tato hrubá čísla jsou pro děti a žáky břemeno, se kterým vstupují do naší společnosti. Na každé škole se najdou mezi rodiči tací, kteří se pravděpodobně s těmito názory alespoň z části ztotožňují. I tyto negativní vlivy hrají určitou roli v životě těchto dětí. Pokud se necítí

vítání v této zemi, ovlivňuje to negativně i jejich celkový přístup a zpomaluje pokrok při začleňování do prostředí nové školy.

Obrázek 1 Názory na cizince dlouhodobě žijící v ČR (v %)

Zdroj: Postoje české veřejnosti k cizincům, CVVM, Sociologický ústav AV ČR, 2018

Dle Felcmanové (2015) je při vzdělávání dětí s OMJ nezbytné si uvědomit, že tito žáci jsou stejně nadaní jako ostatní jejich spolužáci. Jedinou jejich překážkou je chybějící možnost plně porozumět výkladu ve vyučovacím jazyku a hovořit stejně jako ostatní spolužáci a učitelé. Odvíjí se od toho také nemožnost budovat společenské vztahy, které jsou v tomto období života velmi důležité. Zde přichází na řadu škola, která musí žákům co nejvíce pomoci, aby se za krátkou dobu adaptovali a zapojili plnohodnotně do vzdělávacího procesu.

V mateřských školách jsou učitelé nuceni spojit rozvoj cizího jazyka se vzděláváním každodenních činností. Pro učitele na základních či středních školách to znamená spojení výuky cizího jazyka s obsahem jednotlivých předmětů. Zde čeká na učitele nejvíce překážet, jelikož při procesu skloubení učiva nesmí být ve velké míře ovlivněn přísun informací pro ostatní žáky, čímž by mohlo dojít k jejich zanedbání.

3.1 Legislativní vymezení

Na základě legislativy České republiky je určeno právo na bezplatné vzdělávání na školách pro všechny žáky. Pokud se jedná o žáky s občanstvím jiného státu Evropské unie, je pro ně připraveno vzdělávání i jiné školské služby bez výjimky za stejných podmínek. Jedná-li se o žáky, pocházející mimo EU, i ti dle §20 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb. mají možnost bezplatně studovat, s přístupem:

- (a) k základnímu vzdělávání;
- (b) ke školnímu stravování či zájmovému vzdělávání;
- (c) ke střednímu vzdělávání a vyššímu odbornému vzdělávání;
- (d) k předškolnímu, základnímu uměleckému a jazykovému vzdělávání. Toto vzdělávání je chráněno podmínkami a vztahuje se na žáky, kteří mají právo na pobyt v ČR na déle než 90 dnů nebo jsou-li osobami pobývajících zde za účelem výzkumu, azylanty, osobami využívajícími doplňkové ochrany či žadateli o mezinárodní ochranu. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Pokud se jedná o školy a školská zařízení uvedená výše pod písmeny c) a d), jsou žáci a studenti povinni dodat řediteli školy nebo školského zařízení oprávnění k pobytu. Až poté mohou nastoupit ke vzdělávání. Vzdělávání je bezplatné také pro žáky, jež jsou podle §20 odst. 5 zákona č. 561/2004 Sb. dětmi „osoby se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie, a kteří na území České republiky, kde taková osoba vykonává nebo vykonávala pracovní činnost v základním pracovněprávním vztahu nebo samostatně výdělečnou činnost, nebo na území České republiky studuje, anebo získala právo pobytu na území České republiky z jiného důvodu dlouhodobě pobývají a kteří plní povinnou školní docházku podle tohoto zákona“. (Zákon č. 561/2004 Sb.) Dle §20 odst. 5 písm. a) a b) zákona č. 561/2004 Sb. musí příslušný krajský úřad ve spolupráci se zřizovatelem školy pro tyto žáky zajistit:

- (a) „bezplatnou přípravu k jejich začlenění do základního vzdělávání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků,
- (b) podle možností ve spolupráci se zeměmi původu žáka podporu výuky mateřského jazyka a kultury země jeho původu, která bude koordinována s běžnou výukou v základní škole“. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

3.2 Zastoupení cizinců v českém školství

Během několika posledních let se počet cizinců v ČR zvyšuje a s tím se také mění počet dětí s OMJ na zmíněných školách. Pro správné pochopení dané problematiky je vhodné představit základní statistiky, ze kterých je poté možno vycházet.

Někdejší studie České školní inspekce z roku 2015 provedla inspekci za účelem analýzy informací v souvislosti se vzděláváním dětí cizinců a dětí s OMJ. Tohoto šetření se zúčastnilo na 4 471 mateřských škol a po vyhodnocení výsledků bylo zjištěno, že školy

navštěvovalo okolo 10 422 dětí s OMJ a tvoří tak 3,2 % z celkového počtu. Nejvíce se jich zaznamenalo v Praze a Středočeském kraji. Dále se této inspekce zúčastnilo na 3 810 základních škol, na kterých studovalo okolo 20 102 dětí s OMJ a procentuálně zastupují 2,5 % ze všech žáků na školách. V neposlední řadě byla analýza prováděna na 1 199 středních školách, na kterých se v roce 2014/2015 vzdělávalo přibližně 9 234 studentů s OMJ. Na základě tohoto propočtu tvoří studenti s OMJ celých 2,4 % z celkového počtu středoškolských studentů na daných školách. Tyto údaje uvádí celkový počet dětí s cizím občanstvím, hovořící pouze jiným jazykem a dětí s českým občanstvím, kteří mají češtinu jako druhý jazyk. Podrobný rozbor, jak jsou tyto dvě skupiny na školách procentuálně zastoupeny je obsažen v Tabulce č. 1. (ČŠI, 2015, [online])

Tabulka 1 Děti s odlišným mateřským jazykem

	Mateřská škola		Základní škola		Střední škola	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Děti s českým jazykem jako jazykem druhým a českým občanstvím	3 556	34,1 %	5 135	25,5 %	2 007	21,7 %
Děti hovořící odlišným jazykem než českým a cizím občanstvím	6 866	65,9 %	14 967	74,5 %	7 227	78,3 %
Děti s OMJ celkem	10 422		20 102		9 234	

Zdroj: Tematická zpráva, ČŠI, 2015

S přibývajícím nárůstem občanů z cizích zemí je možné předpokládat procentuální nárůst počtu žáků na školách. Podle posledních statistik vycházejících z údajů Statistické výroční ročenky navštěvovalo ve školním roce 2018/2019 mateřské školy 3,1 % dětí cizinců, základní školy 2,6 % a střední školy 2,2 % dětí cizinců. Tyto údaje nelze považovat za finální, jelikož zahrnují pouze děti cizince a ostatní děti s OMJ zde nejsou zohledněny. Kolik dětí s nízkou znalostí českého jazyka momentálně navštěvuje školy nelze přesně stanovit, ale dle porovnání údajů ze základních škol se celkový počet dětí s OMJ oproti roku 2014/2015 lehce navýšil. (Jiroutová, 2019, [online])

4 Proces přijímání cizinců do škol a školských zařízení

Přijímací řízení dětí, žáků a studentů s OMJ probíhá na každém stupni vzdělávání odlišně. Již v počátcích, při přijímání dítěte na školu je třeba mezi školou a zákonnými zástupci dítěte vytvořit fungující komunikaci, která je zásadní složkou a odvíjí se od ní celá budoucí

spolupráce. Při přijímání je nezbytné srozumitelně informovat rodiče o právech a povinnostech všech účastníků vzdělávání, a naopak si od nich vyžádat potřebné informace, ze kterých může škola vycházet při přípravě plánu na vzdělávání dítěte.

4.1 Přijímací řízení do mateřských škol

Jak již bylo zmíněno, na děti, jejichž rodiče jsou občany jednoho ze států EU se vztahují stejné podmínky pro přijetí do MŠ jako na české děti. Jedná-li se o občany třetích zemí, zde je nutné doložit potvrzení o legálním pobytu v ČR. (Inkluzivní škola, 2019, [online]) Děti, které mají nastoupit do posledního předškolního roku vzdělávání jsou přijímány přednostně a ostatní děti posléze dle kapacity školy. Přednost dostávají děti ze spádové oblasti. Pokud dítě s OMJ splňuje potřebné požadavky, má stejné právo na nástup do MŠ jako ostatní děti bez bližších testů. Poplatek za vzdělávání stanovuje škola pro všechny ve stejné výši.

Již při přijímání dětí s OMJ by si měla škola v tomto stádiu stanovit, jak podpořit výuku českého jazyka na škole, která bude nad rámec standardního obsahu. Legislativa tuto podporu nijak nezmiňuje a záleží tedy na řediteli, kolik energie a času bude chtít vynaložit na vyhledání podpory. Co se týče finanční stránky je možné zažádat o různé dotační programy na podporu při integraci cizinců. (Meta, 2014, [online]) Aby však škola věděla bližší informace a podle toho posléze mohla učinit další kroky pro přípravu na vzdělávání dítěte, je třeba podstoupit s dítětem i rodiči či jinými zákonnými zástupci přijímací pohovor. Na tomto pohovoru si strany sdělí své povinnosti, práva a představy o průběhu vzdělávání. K vhodnému přizpůsobení výuky si musí škola zajistit detaily o úrovni znalostí českého jazyka dítěte a další informace, podle kterých je možné dítě zařadit do vhodné třídy a dát učiteli čas na přípravu. Poté je převážná část práce v rukou učitele, který zjistí záliby a schopnosti dítěte a na základě toho formuje plán vzdělávání.

4.2 Přijímací řízení do základních škol

Bezplatné vzdělávání na základní škole se dle legislativy vztahuje na všechny žáky, přestože pochází z jiného státu Evropské unie nebo ze státu mimo ni. Pro tyto žáky jsou zde uplatňovány stejné podmínky na vzdělávání jako pro žáky s českým občanstvím. V tomto případě nemá škola právo vyžadovat po žákovi prokázání oprávnění k pobytu a bez jakýchkoliv podmínek musí žáka přijmout. Při přijímání žáků s OMJ musí škola postupovat důkladněji a je důležité, aby byli rodiče i samotní žáci dostatečně informováni o postupech českého vzdělávacího systému a žáci seznámeni s průběhem každodenního školního dne.

Nejúčinnějším způsobem, jak zajistit dostatečnou informovanost a spolupráci mezi školou a rodinou žáka, je uskutečnění přijímacího pohovoru, který se promítá v procesu přijímání napříč všemi stupni vzdělávání. Před jeho průběhem je třeba zajistit, aby komunikace probíhala bez jakýchkoliv překážek a případně pozvat na schůzku také tlumočníka. Na přijímací pohovor jsou obvykle pozváni také speciální pedagog, výchovný poradce nebo školní psycholog, a to v případě, pokud má škola pocit, že je nezbytný i pohled z jejich odborné perspektivy. Při samotném pohovoru musí mít ředitel na paměti cíle, kterých chce v průběhu dosáhnout. Těmito cíli rozumíme zjištění důležitých informací o žákovi, informování rodičů o organizaci výuky a vzdělávacího systému, výměna kontaktů, začátek spolupráce při vzdělávání žáka a poučení o právech a povinnostech. Po podstoupení pohovoru a předložení všech potřebných listin může ředitel zařadit žáka do příslušného ročníku, který je určen jeho věkem. Pokud to vyžadují jazykové nedostatky a je to v nejlepším zájmu dítěte, je možné ho zařadit o ročník níže. (Inkluzivní škola, 2020, [online])

4.3 Přijímací řízení na střední školy

Jedná-li se o studenta, nastupujícího na střední školu, který nemá dostatečnou znalost českého jazyka, lze předpokládat, že se jedná o žáka, který ukončil základní školu mimo Českou republiku. Na rozdíl od základní školy se student může setkat s první zásadní překážkou ještě před nástupem na školu. Tento problém může nastat, jestliže nepodá přihlášku včas či správně vyplněnou, neboť se dostatečně neorientuje v českém vzdělávacím systému a daným pokynům nerozumí. Přihláška je pro studenty s OMJ totožná s přihláškou ostatních uchazečů.

Dalším bodem, kterým musí žáci projít, jsou přijímací testy. V případě, že přijímací testy na střední školu obsahují zkoušku z českého jazyka, může si student podat žádost o prominutí, kterou je dle §20 odst. 4) zákona 561/2004 Sb. škola povinna přijmout. Z pohledu ředitelů škol zde ovšem nastává problém, jelikož je potřeba zohlednit neúčast studentů z ciziny v testech z českého jazyka při vyhodnocení výsledků všech uchazečů, z nichž jsou poté vybráni nejlepší studenti a následně přijati ke studiu. Dále je třeba, aby škola prostřednictvím pohovoru zjistila, zda je uchazeč schopen splnit alespoň základní úroveň českého jazyka, která je nezbytná pro jeho další vzdělávání na škole. Zde se ředitelé škol setkávají s dalšími činnostmi nad rámec obvyklého přijímacího řízení, které přináší časovou i administrativní zátěž. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Stejně jako u přijímacího řízení, také v průběhu samotného studia se škola musí naučit zacházet se studenty s OMJ odlišně a vynaložit vyšší míru úsilí. Jako i u ostatních úrovní studia jsou i na středních školách podpůrná opatření hlavní pomůckou pro efektivní podporu ze strany školy.

S důležitým bodem se škola setká při závěrečné maturitní zkoušce z českého jazyka, která vyžaduje úpravu podmínek, aby se šance studentů na úspěšné splnění zkoušky vyrovnaly se šancemi ostatních. Závěrečná zkouška je dle legislativy povinná pro všechny studenty a nelze ji nijak prominout. Spektrum možností, jak studentům maturitní zkoušku z českého jazyka usnadnit není příliš široké. Bližší informace lze nalézt v § 20 odst. 4 školského zákona, podle něhož *„osoby, které se vzdělávaly alespoň 4 roky v přecházejících 8 letech před příslušnou zkouškou ve škole mimo území České republiky, mají právo na úpravu podmínek a způsobu konání zkoušky ze zkušebního předmětu český jazyk a literatura u společné části maturitní zkoušky tak, aby byla zachována rovnost přístupu ke vzdělání.“* (Zákon č. 561/2004 Sb.) Tuto skutečnost uvádí žák již v přihlášce k maturitní zkoušce, a spolu s tím dokládá kopii dokladu o vzdělávání na škole mimo území České republiky. Tu je nezbytné dodat také přeloženou do českého jazyka a tím je následně potvrzen nárok na přizpůsobení maturitní zkoušky. Student, kterému bude přiznána úprava závěrečné zkoušky, má nárok na prodloužení času při vykonávání didaktického testu i písemné práce a s tím možnost používat slovník na překlad a Slovník spisovné češtiny. (Vyhláška č. 177/2009 Sb.)

Je třeba podotknout, že na rozdíl od přijímacího řízení do mateřské nebo základní školy, zde mají ředitelé výhodu, jelikož uchazečem o studium je vyspělejší jedinec. Škola má lepší možnost na přesnou analýzu jeho schopností, od kterých může odvíjet následnou přípravu na vzdělávání dotyčného studenta. Aby se mohli žáci přihlásit na střední školu podle jejich zájmu a byli schopni zvládnout studium, musí předtím podstoupit kurz českého jazyka. Tento kurz je připraven na získání alespoň základních znalostí. V jiném případě jsou studenti nuceni nastoupit na odbornou školu nebo učiliště, které nemusí naplnit veškerý jejich potenciál. Velké množství dospívajících ve věku mezi 15 a 17 rokem nepřekoná bariéry a na střední školu nenastoupí vůbec. (Titěrová, Jiroutová, 2019, [online])

5 Proces integrace cizinců do škol a školských zařízení

Jakmile děti a žáci překonají první část, kterou je přijímací řízení na školu až poté nastává obtížné období, kdy začíná samotná integrace do chodu školy. V této části procesu potřebují děti a žáci podporu od učitelů, spolužáků, vedení školy, ale hlavně od rodičů, kteří jim musí

věnovat pozornost a pomáhat jim při zvládání prvních týdnů v nové škole. Velmi důležité je správné zařazení žáka do vhodného ročníku a třídy. Ředitel školy by měl pro každého žáka s odlišným mateřským jazykem připravit individuální integrační plán, který zohlední dosavadní znalosti a schopnosti jedince.

5.1 Podpůrná opatření

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními potřebami, kam řadíme také děti s OMJ, je obtížné, a proto je jim umožněno využití podpůrných opatření. Povinností školy je ve spolupráci s rodiči a žákem využít těchto možností a učinit kroky za účelem usnadnění vzdělávání a integrace těchto žáků. Tyto kroky jsou stanoveny v zákoně jako podpůrná opatření. Školy mají povinnost poskytnout pro všechny znevýhodněné děti tato podpůrná opatření bez poplatku. Podpůrná opatření dle Zákona č. 561/2004 Sb., spočívají v:

- (a) *„poradenské pomoci školy a školského poradenského zařízení,*
- (b) *úpravě organizace, obsahu, hodnocení, forem a metod vzdělávání a školských služeb, včetně zabezpečení výuky předmětů speciálně pedagogické péče a včetně prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání až o dva roky,*
- (c) *úpravě podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání,*
- (d) *použití kompenzačních pomůcek, speciálních učebnic a speciálních učebních pomůcek, využívání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob (11a), Braillova písma a podpůrných nebo náhradních komunikačních systémů,*
- (e) *úpravě očekávaných výstupů vzdělávání v mezích stanovených rámcovými vzdělávacími programy a akreditovanými vzdělávacími programy,*
- (f) *vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu,*
- (g) *využití asistenta pedagoga,*
- (h) *využití dalšího pedagogického pracovníka, tlumočníka českého znakového jazyka, přepisovatele pro neslyšící nebo možnosti působení osob poskytujících dítěti, žákovi nebo studentovi po dobu jeho pobytu ve škole nebo školském zařízení podporu podle zvláštních právních předpisů, nebo*
- (i) *poskytování vzdělávání nebo školských služeb v prostorách stavebně nebo technicky upravených.“ (Zákon č. 561/2004 Sb.)*

Tato podpůrná opatření jsou stanovena od roku 2016, kdy proběhla novela školského zákona. Jsou rozdělena do pěti skupin podle jejich náročnosti v oblasti organizace, financování a pedagogické stránky. Celkový přehled pěti skupin podpůrných opatření je

uveden v tabulce č. 2 níže. Navštěvuje-li školu nebo školské zařízení dítě s lehkými problémy v oblasti vzdělávání, může škola poskytnout podpůrná opatření prvního stupně nezávisle na hodnocení školského poradenského zařízení. Patří sem například děti s pomalejším tempem učení, s problémy při čtení, psaní a počítání či s problematickou koncentrací pozornosti. V případě dětí s OMJ jsou výše uvedené problémy způsobeny nedokonalou znalostí českého jazyka. Jedná-li se o závažnější handicap a škola rozhodne, že dítě potřebuje rozsáhlejší pomoc, je třeba proces uskutečnit přes školské poradenské zařízení. Aby škola mohla dítěti poskytnout opatření druhého až pátého stupně, je nezbytné nechat dítě posoudit přes školské poradenské zařízení, které později vyhodnotí vhodný stupeň opatření. (Vyhláška č. 27/2016 Sb.)

Tabulka 2 Podpůrná opatření

Úroveň	Podpora	Informace, podmínky
1. stupeň	<ul style="list-style-type: none"> Úprava obsahu učiva, změna při organizaci a hodnocení vzdělávání Změna pedagogických postupů 	<ul style="list-style-type: none"> Poskytnuto bez doporučení ŠPZ Neobsahuje nárok na finanční podporu
2. stupeň	<ul style="list-style-type: none"> Změna v obsahu vzdělávání Speciální učebnice, pomůcky Pedagogické intervence (1 h týdně) 	<ul style="list-style-type: none"> Nutno doložit doporučení ŠPZ Děti s jazykovou znalostí B1-B2 Finanční prostředky jsou zajištěny od kraje (doporučení od ŠPZ)
3. stupeň	<ul style="list-style-type: none"> Změna v obsahu vzdělávání Speciální učebnice, pomůcky Asistent pedagoga Pedagogický pracovník na 0,5 úvazku Pedagogické intervence (3 h týdně) 	<ul style="list-style-type: none"> Nutno doložit doporučení ŠPZ Děti s jazykovou znalostí A0-A2 Finanční prostředky jsou zajištěny od kraje (doporučení od ŠPZ)
4. – 5. stupeň	<ul style="list-style-type: none"> Změna v obsahu vzdělávání Speciální učebnice, pomůcky Snížení počtu dětí ve třídě Asistent pro dítě Pokud je ve třídě dětí na tomto stupni více než 4-5 je 	<ul style="list-style-type: none"> Určeno pro děti, které mají ještě jiné znevýhodnění, např. zdravotního charakteru Nutno doložit doporučení ŠPZ Finanční prostředky jsou zajištěny od kraje (doporučení od ŠPZ)

	možná přítomnost dalšího pedagoga	
--	-----------------------------------	--

Zdroj: Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných

5.1.1 Asistent pedagoga

V inkluzivní škole je asistent pedagoga zásadním členem týmu, který je pro pedagogy velkou oporou při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Důležitou roli zastává při adaptaci žáků do školního prostředí, kdy je jejich velkou oporou a pomáhá jim po celou dobu integračního procesu. Mnohdy je může provázet po celou dobu jejich studia, pokud to situace vyžaduje. Jeho pomoci využívá pedagog při přípravě podkladů na výuku, plánování vyučovacích hodin, organizaci a při finální realizaci vzdělávání. Mezi jeho hlavní činnosti patří:

- podpora žáků s přizpůsobením se školnímu prostředí;
- asistence pedagogům při vzdělávání žáků;
- komunikace s žáky a pomoc pedagogům při spolupráci s rodiči a jinými zákonnými zástupci. (Hájková, 2010, s. 17)

Asistent pedagoga vykonává v první řadě pomocnou výchovnou práci, na kterou je zapotřebí přinejmenším základní vzdělání pro asistenty pedagoga. Dále je v jeho kompetenci přímo vzdělávat děti se speciálními potřebami, k čemuž potřebuje vysokoškolské vzdělání či přinejmenším střední školu s maturitou se zaměřením na pedagogiku nebo asistenta pedagoga. (Zákon č. 563/2004 Sb.)

5.1.2 Adaptační koordinátor

S přibývajícím počtem dětí s OMJ na českých školách souvisí také příprava nových forem podpory, kterými se zabývá Národní institut pro další vzdělávání. Od začátku školního roku 2018/2019 byly uvedeny dle MŠMT do procesu nové druhy podpory, jimiž jsou adaptační koordinátor a možnost využití tlumočnických a překladatelských služeb. (Portál podpory pedagogických pracovníků, [online])

Adaptačním koordinátorem by měl být zpravidla pedagogický pracovník z dané školy. Pokud tato možnost nebude z nějakého důvodu reálná, např. časová dostupnost pedagogů, je možné na roli adaptačního koordinátora přijmout jiného pedagogického pracovníka, na kterého se vztahuje podmínka ukončeného středoškolského vzdělání s maturitou. Účelem koordinátora je žáka po dobu prvních 4 týdnů po nástupu na školu podpořit a usnadnit mu

proces adaptace v novém prostředí, které zahrnuje jiná pravidla, procesy a odlišné kulturní zázemí. Pokud má žák předchozí zkušenost ze škol a školských zařízení v zemi s jiným vzdělávacím systémem, je třeba ho seznámit s kulturou školy, životním stylem na škole a základními principy jejího chodu. Adaptační koordinátor pomáhá žákovi s orientací na škole, seznamuje žáka s právy a povinnostmi a vysvětluje obecné části vyučovacího dne. Při představování školy je třeba zmínit možnosti, které žákům škola nabízí, např. stravování, školní družinu, kroužky, školní kluby či jiné odpolední zájmové aktivity. Další z podstatných cílů koordinátora je usnadnění žákova začlenění do třídního kolektivu, aby ho spolužáci akceptovali a nenarušilo se fungování třídy. Toto lze považovat za zásadní, neboť výsledek začlenění do kolektivu může ovlivnit jeho působení na škole na dalších několik let.

5.1.3 Tlumočnické a překladatelské služby

Druhým nástrojem podpory jsou tlumočnické a překladatelské služby. Tyto služby jsou zaměřeny ve velké míře na školy, s cílem usnadnit komunikaci s žáky s OMJ a jejich rodinami. Školy mohou těchto služeb využívat za účelem tlumočení společných schůzí, překladu vstupní dokumentace potřebné k přijetí žáka na školu a překladu informačních manuálů pro žáka. Tlumočnické služby jsou čteně využívány při prvním přijímacím pohovoru, který probíhá s žákem, jeho rodiči a vybranými zástupci školy. Slouží k odstranění jazykové bariéry mezi účastníky.

Tyto služby jsou pro školy bezplatné a jsou zajišťovány krajskými koordinátory z Národního institutu pro další vzdělávání. V tomto případě se tedy jedná o službu, která pomáhá v první řadě škole, ale výsledkem je celkové usnadnění jak pro žáky, tak i jejich rodinu. (Portál podpory pedagogických pracovníků, [online])

5.2 Začleňování žáků v mateřských školách

V souvislosti s překážkami ve vzdělávání dětí je často přemýšleno hlavně nad základními školami, neboť hrají ve studijním životě žáků nejdelší roli. Nelze ale opomenout, že děti s OMJ jsou přijímány i do mateřských škol a také zde se učitelé a ředitelé potýkají s problémy odlišného jednání s těmito žáky a jejich rodiči.

V posledních letech se mateřské školy setkávají stále s větším nárůstem dvouletých dětí ve třídě. Při porovnání s dětmi s OMJ zde nemusí být v přístupu k jejich vzdělávání značný rozdíl a učitelé, přestože si toho nejsou vědomi, mohou být na vzdělávání těchto dětí připraveni lépe, než by sami čekali. Mnohdy se nejedná pouze o dvouleté děti, ale také o děti

ve věku 3 nebo 4 let, které nastoupí do mateřské školy a svou vyspělostí a schopností mluvit zaostávají. Učitelé jsou tedy ve třídě nuceni balancovat mezi několika skupinami dětí, podle jejich vyspělosti a snaží se o rozvoj méně zdatných jedinců. Tato role není jednoduchá a je zapotřebí udržovat rovnováhu.

Nejdůležitějším článkem celého vzdělávání a adaptace je učitel, který je po celou dobu hlavní oporou dítěte. Samotný proces začlenění je velmi rozsáhlý, ale také individuální s každým jedincem a zahrnuje několik zásadních kroků, které by škola měla dodržet, aby zajistila pro nového žáka příjemné přivítání. V první řadě je potřeba informovat rodiče ostatních dětí, aby byli se situací seznámeni. Složitějším, ale nevyhnutelným krokem je informování ostatních dětí ve třídě. Z pozice učitele je tento krok nezbytné promyslet a připravit si do podrobných detailů postup, jakým tuto informaci dětem předat. Jedná-li se o nejmenší děti, zde není příliš způsobů, jak s dětmi komunikovat. V případě starších dětí je třeba dávat pozor na volbu vhodných slov. Děti by neměly dostat dojem, že je tato okolnost ovlivní a že je jejich nový spolužák odlišný.

Mateřská škola je pro malé děti obrovskou změnou, jelikož se oddělují od rodiny a jsou posláni na neznámé místo plné nových lidí. Proces adaptace a začlenění v tomto období nepodstupují pouze děti cizinců, ale také všechny ostatní. Tento pocit se pro děti s OMJ umocňuje tím, že nerozumí svému okolí a okolí nerozumí jim. Aby škola tento pocit u dítěte první den umírnila, je dobré být připraven a mít po ruce pedagoga, který bude schopný se s dítětem a rodiči dorozumět. Pokud tuto možnost škola nemá, je vhodné obrátit se na tlumočnickou službu, která vzájemnou komunikaci zajistí. Velkou pomocí při začleňování do nového prostředí je adaptační plán, jehož vzor by měla mít vytvořený každá škola a poté jen individualizovat podle jednotlivých dětí, viz. obrázek č. 2. Adaptační plán se používá pro všechny, kteří vyžadují pomalejší vstup do nového prostředí a nezvládají citové odloučení od rodiny. Dítě je např. po dobu prvních čtyř dnů ponecháno v MŠ pouze na 2 hodiny a tento časový interval se ve spolupráci s rodiči posouvá, dokud není dítě připraveno na plnohodnotné plnění předškolní docházky. (Linhartová, Loudová Stralczynská, 2018, [online])

Obrázek 2 Vzor adaptačního plánu

První 3 dny (počáteční fáze)	4.den	Kratší doba adaptace	Delší doba adaptace	Stabilizační fáze	Závěrečná fáze
<p>Matka nebo otec přijde s dítětem do MŠ (pokud možno vždy ve stejnou dobu), zůstane asi 1 hodinu s dítětem ve třídě a pak zase odchází společně domů.</p> <p>Rodič</p> <ul style="list-style-type: none"> • spíše pasivní • nenaléhá na dítě, aby se od něj vzdálilo • akceptuje, že dítě vyhledává jeho blízkost, jeho úlohou je „být bezpečným přístavem“ • Pokud možno si nechte ani nehrat s jinými dětmi. Dítě musí mít pocit, že pozornost rodiče je mu kdykoliv k dispozici. <p>Učitel</p> <ul style="list-style-type: none"> • je opatrný, nenaléhá na navázání kontaktu s dítětem. Může mu nabízet hračky nebo se s ním zapojí do hry. • Pozoruje chování rodiče a dítěte, nesnaží se je oddělit. 	<p>(pokud je to pondělí, teprve 5. den)</p> <p>Cílem 4. Dne je předběžně rozhodnut o délce adaptace. Pár minut po vstupu do třídy se rodič s dítětem rozloučí, místnost opustí a zůstane nablízku. Reakce dětí jsou měřítkem pro pokračování nebo přerušení tohoto pokusu o odloučení.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odloučení trvá maximálně 30 minut. To platí i v případě, že dítě začne plakat, ale rychle a natrvalo se nechá utišit učitelem. • Pokud dítě po odchodu rodiče působí rozrušeně, vystrašeně, sklíčeně nebo začne plakat a je k neutěšení, je třeba rodiče ihned přivolat. 	<p>Poznámka pro učitele: Pokusy dítěte vyrovnat se samostatně se zátěžovou situací a neobracet se přitom na rodiče (případně až odmítání kontaktu s rodičem) mluví pro kratší adaptační dobu, a to přibližně 6 dní.</p>	<p>Poznámka pro učitele: Častý oční a tělesný kontakt s rodičem a silná touha po jeho návratu při pokusu o odloučení 4. den jsou známkou nutnosti delšího adaptačního období, cca 2-3 týdny. S dalším pokusem o odloučení je třeba několik dní vyčkat.</p>	<p>Od 4. dne se pokoušíme o následující kroky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • učitel převzme od rodiče péči o dítě • rodič nechává stále častěji učitele reagovat na signály dítěte a pomáhá mu pouze v případě, že dítě učitele ještě neakceptuje. <p>Pokud se dítě při pokusu o odloučení 4. den nechalo utišit učitelem, je doba odloučení 5. den prodloužena.</p> <p>5. a 6. den je nezbytná přítomnost rodiče v MŠ, aby mohl být v případě potřeby přivolán do třídy. Pokud nelze dítě 4. dne utišit, měl by se rodič 5. a 6. dne nadále účastnit dění ve třídě.</p> <p>7. den pak podle stavu dítěte podnikneme nový pokus o odloučení.</p>	<p>Rodič už se v MŠ nezdržuje. Je však dosažitelný pro případ, že by dítě výjimečně potřebovalo jeho podporu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • adaptace je ukončena, když dítě akceptuje učitele jako „bezpečnou základnu“ a nechá se od něj utišit. • Tak je tomu například v případě, když dítě protestuje proti odchodu rodiče, avšak nechá se učitelem rychle utišit a v dobré náladě si hraje.

Zdroj: Děti s OMJ v MŠ, META, o.p.s., 2015

Další zajímavý postup, který je převzat přímo z praxe, je vyfocení nového dítěte a zavěšení fotografie na nástěnku k ostatním dětem, s nápisem „Vítej u nás“ a bližšími informacemi. Tato nástěnka by měla být vedena česky, ale také v rodném jazyce dítěte. Prostřednictvím tohoto gesta vytvoříme přívětivé uvítací prostředí, což je cílem při začleňování jakéhokoliv nového žáka.

Jednou z překážek, kterou musí dítě překonat, je osamocenost a ostrčenost od zbytku kolektivu. Nelze říct, že tento problém tkví v dětech, kteří by spolužáka s OMJ nechtěli začlenit do svého kolektivu, ale o nemožnost se mezi sebou porozumět, což staví tyto žáky automaticky mimo kolektiv. V nejlepším případě se nám naskytne možnost přiřadit žáka do třídy k jinému dítěti z jeho rodné země, které má již lepší úroveň českého jazyka. V tomto případě bychom urychlili proces integrace, ale lze předpokládat, že se tato možnost příliš často nenaskytne. Abychom dítěti přinesli do nového prostředí kousek jeho domova, je možné doporučit rodičům, aby si do mateřské školy přinesl určitý předmět z domova, který mu dodá pocit bezpečí. Tento krok je využívám i v případě ostatních dětí, které bojují s nástupem do nového prostředí. (Linhartová, Loudová Stralczyňská, 2018, [online])

Hlavním problémem při začleňování dětí zůstává neznalost českého jazyka. Jelikož se jedná o mateřskou školu, kde děti nejsou komunikačně na vysoké úrovni, není zde naučení českého jazyka tak obsáhlé, jako pro žáka základní školy. Pro efektivní rozvíjení jazykových dovedností dítěte, může škola přiřadit k žákovi asistenta, který by si utvořil ve spolupráci s učitelem a ředitelem individuální plán a ve stanovených časech by se věnoval rozvíjení českého jazyka u dítěte. Jakmile dítě dosáhne určité úrovně, kdy bude schopno porozumět a komunikovat s ostatními dětmi bez další pomoci, nastane převratný moment, kdy se dítě bude schopné plnohodnotně začlenit do kolektivu a fungování třídy.

Aby byla škola schopná zajistit potřebná podpůrná opatření, která pomohou dětem s OMJ se začleněním do kolektivu a následným osobním rozvojem, musí mít dostatek finančních prostředků. Ty může škola získat prostřednictvím dotačních a rozvojových programů, které pořádá MŠMT. Mezi tyto programy patří např. *Financování asistentů pedagoga dle § 18 vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů*, do kterého se škola může zapojit poté, co vytvoří pozici asistenta pedagoga. Dále je k dispozici rozvojový program *Podpora vzdělávání cizinců ve školách*, který je směřován na děti v posledním roce předškolního vzdělávání a žáky-cizince na základních školách. Touto finanční podporou mohou školy pokrýt navýšené náklady spojené se vzděláváním těchto dětí. Hlavní účel spočívá v podpoře výuky českého jazyka a přizpůsobení výuky tak, aby byla vyhovující pro všechny ve třídě a žáci-cizinci se mohli snadněji integrovat. (MŠMT, 2019, [online])

5.3 Začleňování žáků na základních školách

Porovnáme-li integrační proces dětí do mateřské školy s integrací žáků s OMJ do základní školy, je zřejmé, že zde se jedná o něco hlubší problematiku. Doba studia na ZŠ ovlivňuje žáka po dlouhých devět let a z pohledu této problematiky se jedná o velké rozdíly v postupech. K žákovi s OMJ, který nastupuje do první třídy je přistupováno odlišně než k žákovi nastupujícímu do již zaběhlého kolektivu v průběhu následujících devíti let studia.

Ředitel musí o nově příchozím žákovi s OMJ informovat nejen jeho budoucí třídu, ale také ostatní pedagogy, kteří se na nového žáka musí připravit. Společně seskupí plán, který rozvrhne, kdo se bude v prvních týdnech žákovi věnovat a pomáhat s učivem jednotlivých předmětů. Pro obecné seznámení se školou, orientací v areálu a představením dalších možností na škole, např. stravování, zájmové kroužky a jiné volnočasové aktivity, je vhodné

pověřit třídního učitele či speciálního pedagoga, který se stane na začátek studia žakovým mentorem. V případě, že se na škole vyskytuje vysoká míra žáků s OMJ, je dobré promyslet, zda v tento moment není pro školu nejlepší vytvořit novou pozici, která bude mít začleňování žáků s OMJ na starost a bude se jednat o veškerou náplň práce. (Radostný, 2011, [online])

Jestliže nastupuje žák-cizinec do první třídy, jedná se o lepší variantu, neboť nastupuje do začínajícího kolektivu. To však nemění nic na to, že je omezen svou úrovní znalosti českého jazyka. Ve většině případů se naopak setkáváme se situacemi, kdy žáci přestupují na českou školu již v průběhu studia a jsou tak zařazeni do třídy, která budovala kolektiv již několik let. Děti se v obou případech ocitnou ve stejné situaci, kdy nejsou schopni komunikovat tak, jak byli doposud zvyklí, ale musí se v co nejkratším intervalu naučit český jazyk, aby mohli plnohodnotně studovat. V oblasti jazykové přípravy jsou pro žáky připraveny kurzy, které mohou bezplatně navštěvovat. Škole v tomto směru odpadá práce a povinnosti spojené s těmito lekcemi českého jazyka pro zahraniční žáky. Kurzy jsou zajišťovány krajským úřadem ve spolupráci se zřizovateli škol, ve kterých se příprava uskutečňuje a délka kurzu má trvání nejméně 70 vyučovacích hodin, které je třeba dokončit v horizontu šesti měsíců. Po úspěšném ukončení této přípravy je žákovi uděleno osvědčení, které je předáno základní škole, kde žák plní školní docházku. Není snadné si představit, jaký tlak je na tyto žáky v celém tomto období vytvářen, jelikož vedle studia nového jazyka, musí dále zvládnout:

- zapojit se v co největší míře do výuky;
- porozumět učivu, které je pro ně vyloženo v cizím jazyce a být schopen se ho naučit;
- vytvořit si jisté sociální dovednosti potřebné pro fungování na škole;
- přisvojení si nových pravidel a norem, které vytváří obraz každodenního školního dne na škole;
- dohnat učivo, které tvořilo rozdíl mezi vzdělávacími systémy; a
- nalézt své místo na nové škole, k čemuž lze přiřadit také vytvoření okruhu přátel, kteří hrají v životě žáků základní školy velkou roli. (Radostný, 2011, [online])

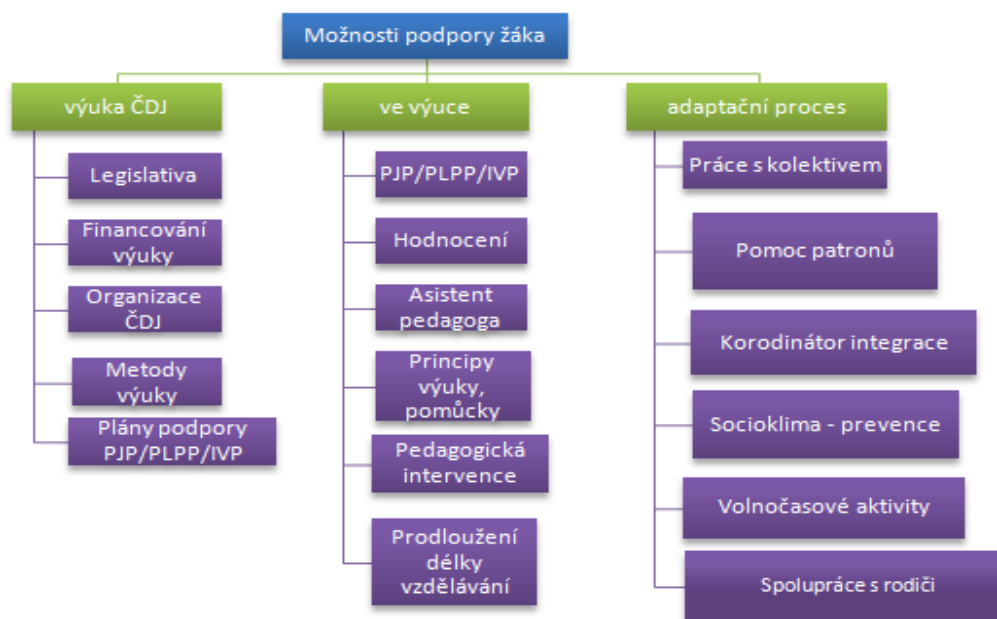
Při příchodu nového žáka do třídy je pro začátek potřeba vzájemné seznámení, jak je již zmíněno výše. Samotná volba, do jakého ročníku žáka zařadit, má velký vliv na jeho fungování na škole. Pokud je žák zařazen do třídy nižší, může to vyvolat pocit neschopnosti a srazit jeho motivaci na seberozvoj a soustředěnost při dalším vzdělávání. Lze tomu předcházet otevřenou komunikací s žákem, kdy je škola schopná obhájit tuto volbu a vysvětlit, že toto rozhodnutí nevylučuje jeho nadání a talent. Přestože bude mít žák

v prvních týdnech jako oporu jednoho ze zaměstnanců školy, měla by škola zajistit, aby mu byla nabídnuta pomoc přímo ze třídy. Přijetí spolužáky do kolektivu usnadní integraci žáka a pomůže v orientaci rozvrhu hodin, vyučování a domácí přípravě.

Z pohledu školy přináší vzdělávání cizinců administrativní zátěž jak pro ředitele, tak pro samotné učitele. Ti jsou nuceni upravovat školní vzdělávací program, aby byl pro žáky s OMJ zvladatelný. Dále se jedná o individuální zadávání úkolů a vedle klasické přípravy na hodinu, je třeba vynaložit čas také na konkrétní přípravu pro žáka s OMJ. Aby bylo podpořeno začlenění žáka, je vhodné zapojit v hodinách skupinovou práci, která obecně kolektiv sbližuje a dává větší prostor pro případné individuální interakce mezi žáky ve skupině. (Radostný, 2011, [online])

Na obrázku č. 3 níže, je možné vidět přehled základních opatření, kterými se škola snaží žáky s OMJ podporovat. Velmi rozšířeným podpůrným opatřením je přiřazení žákovi asistenta pedagoga, který je mu nápomocný v hodinách a pomáhá mu s orientací na škole a pochopením učiva. Na rozdíl od jinak znevýhodněných žáků, kteří mají také právo na přiřazeného asistenta, může být nalezení vhodného asistenta pedagoga pro žáky s OMJ naproti tomu nelehkou záležitostí, neboť k naplnění cílů je potřeba vzájemná schopnost dorozumívání. Tu je možné splnit za předpokladu, že má škola k dispozici stejně hovořícího asistenta nebo v krajním případě s pomocí překladatelských slovníků, což je při větším množství učiva časově náročné. V souvislosti s adaptačním procesem je zde také zmíněna práce v kolektivu, přiřazení koordinátora integrace či možnost zapojení se do volnočasových aktivit. Žáci si jsou schopni sami zvolit, jaké kroužky chtějí navštěvovat podle toho, v jakých dovednostech se chtějí zdokonalovat. Tyto volnočasové aktivity slouží jako ideální prostředí k navázání nových sociálních kontaktů a budování svého místa na škole.

Obrázek 3 Možnosti podpory

Zdroj: Možnosti podpory, Inkluzivní škola, 2020

U žáků s OMJ je kladen velký důraz na spolupráci školy se zákonnými zástupci. Je třeba již od začátku studia udržovat aktivní komunikaci s rodiči a informovat je o průběhu vzdělávání jejich dítěte, vzniklých překážkách, a naopak zdůrazňovat jejich úspěchy. Žáci s OMJ vyžadují oproti ostatním žákům velké množství pochval a uznání, ať už ze strany školy nebo rodiny. Jedině tak se mohou po čase zbavit pocitu, že nejsou dostatečně dobří.

5.4 Začleňování žáků na středních školách

Střední škola je přelomovým okamžikem v životě studenta, kdy jedinec vstupuje do dospělosti. Pro studenta s OMJ to také znamená obtížnější vstoupení do českého vzdělávacího systému, na rozdíl od předchozích stupňů vzdělávání. Pokud je žák ochotný věnovat potřebný čas a úsilí výuce českého jazyka a je následně přijat na střední školu vybranou na základě svých zájmů, stává se jeho proces integrace mnohem jednodušším. Na rozdíl od mateřské a základní školy nastupuje do školy s určitou znalostí českého jazyka, kterou bude zlepšovat v průběhu studia.

Přesto je nezbytné, aby škola studentům zajistila podpůrná opatření 1. stupně a pro mnohé po schválení školského poradenského zařízení také opatření stupně 2. a 3. Jedná se hlavně o přizpůsobení pracovního tempa dle schopností jedince, hodiny doučování českého jazyka, zakoupení slovníků a speciálních učebnic či intenzivnější pedagogickou podporu, s cílem zlepšení školních výsledků. Pokud se nachází na škole jiný student hovořící stejným

jazykem, je možné po konzultaci se studentem využít jeho jazykových schopností a požádat ho o zaujmutí funkce patrona pro nově příchozího studenta s OMJ. (Národní ústav pro vzdělávání, 2019, [online])

Vedle studentů, kteří mluví česky alespoň na určité úrovni mohou školu navštěvovat také studenti bez sebemenší znalosti českého jazyka. V mnoha případech studenti ovládají anglický jazyk, který je rozšířený po celém světě a pro vzdělávání na české střední škole je pro ně velkou výhodou. Pomáhá jim také při začlenění do kolektivu, jelikož se ocitají ve věku, kdy již většina českých studentů hovoří anglicky a komunikace s novým spolužákem by neměla být velkým problémem. I zde je v procesu začlenění vhodné požádat někoho z pedagogického sboru, aby studentovi pomohl s orientací na škole a blíže vysvětlil fungování školy. Vedle navštěvování kurzů českého jazyka, které jsou samozřejmostí, je na střední škole obrovskou výhodou vspělost jedinců, což přináší možnost vytvořit skupinu pomáhající novému spolužákovi s českým jazykem a s celkovým pochopením osnov.

Mezi středními školami v ČR najdeme také spoustu škol, na kterých probíhá vyučování v cizím jazyce a studenti s OMJ se můžou přihlásit i na tyto školy, kde by se jejich odlišný jazyk stal jejich silnou stránkou. Na těchto školách by se vyhnuli z velké části nepříjemné situaci, kdy nezapadají do kolektivu kvůli překážce v podobě jazykové vybavenosti.

6 Zhodnocení procesů škol a školských zařízení na území České republiky

Pokud se zaměříme na zvládnutí přijímacího procesu dětí s OMJ nebo na jejich postupnou integraci mezi ostatní žáky, v obou případech lze konstatovat, že jsou tyto okruhy náročné a pro ředitele škol a jejich učitele znamenají značnou míru zodpovědnosti. Jedná se přeci jen o důležitou zkušenost v životě žáků a jakékoliv pochybení se odrazí v jejich budoucím studiu a životě. Důležitá je zde kolektivní práce. Ředitelé škol vynakládají svůj čas a úsilí na získávání finančních či jiných podpor přes rozvojové programy, celý proces zaštiťují a jsou oporou pro učitele i studenty. Spolupráce dále pokračuje mezi učiteli dětí a jejich rodinami, výchovnými poradci, školními psychology či koordinátory vzdělávání cizinců. Úzké vazby lze nalézt také mezi řediteli škol a ŠPZ, které zajišťují výsledky odborného šetření vzhledem ke konkrétním potřebám dětí a žáků. Školy vynakládají na podporu dětí a žáků s OMJ velkou část svých finančních prostředků, ale mnohdy se i přesto jedná o nedostačující množství. Velký problém představují pro většinu škol finanční zásoby, které má škola přesně

rozděleny a navýšení výdajů v souvislosti se zefektivněním vzdělávání těchto dětí není možné. V tomto ohledu chybí možnost získání přímých finančních prostředků bez podstoupení dlouhotrvajícího procesu.

7 Porovnání situace se zahraničními školami

Vzdělávací systémy okolních evropských států se stejně jako ten český rozvíjely po celá desetiletí a postupně se formovaly do dnešní podoby. Pokud se zaměříme na sousední státy, jsou zde mnohdy vidět jisté podobnosti s českým školským systémem. Velmi podobnou vzdělávací soustavu má např. Slovensko a Polsko.

7.1 Slovensko

Naším hlavním sousedem zůstává na prvním místě Slovensko. Do roku 1993 platil v celém Československu pouze jeden vzdělávací systém, který byl platný pro všechny občany Československa stejně. Po rozdělení a vzniku dvou samostatných republik se tento systém rozdělil na dva samostatné, ale přesto stále skoro totožné vzdělávací systémy. Rozdílů mezi českým a slovenským vzděláváním je možné nalézt pouze několik.

Vzdělávání je na Slovensku pro všechny žáky, stejně jako je tomu u nás, bezplatné i včetně posledního roku v mateřské škole, který děti navštěvují před nástupem k povinné školní docházce. Povinná školní docházka probíhá od 6 let věku dítěte po dobu následujících 10 let. Základní vzdělávání trvá 9 let a již po 4. ročníku se mohou žáci rozhodnout, zda budou pokračovat na základní škole nebo přestoupí na gymnázium, trvající 8 let. Přestup na gymnázium je zde tedy možný dříve než na českých školách. Po ukončení všech ročníků základní školy musí student pokračovat na střední školu nebo gymnázium minimálně na 1 rok, aby tak splnil a zakončil povinnou školní docházku. (Zákon 245/2008 Z. z.)

Ve slovenském školském zákoně je obtížné děti s odlišným mateřským jazykem dohledat. Velká část je zde věnována dětem se zdravotním znevýhodněním. Lze předpokládat, že děti s OMJ patří do skupiny dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Stejně jako v česku, je vzdělávání těchto dětí vedeno podle určitých individuálních podmínek, kam patří úprava organizace vzdělávání, změna prostředí výuky a využití speciálních metod a forem vzdělávání.

7.2 Polsko

Polský vzdělávací systém má s tím českým hned několik podobností, čemuž zásadně napomohly také změny, kterými si v posledních letech školství v Polsku prošlo.

První tato úprava nastala ve školním roce 2016/2017, kdy byl zvýšen věk pro nástup k povinné školní docházce na 7 let a pro šestileté děti byl stanoven povinný rok v rámci předškolního vzdělávání. V minulosti děti nastupovaly na základní školu již v 6 ti letech věku. Povinná školní docházka trvá v Polsku až do 18 ti let věku. V roce 2017 zde proběhla další školská reforma, která zahrnovala několik zásadních změn v polském vzdělávání. Jednou z nich je prodloužení vzdělávání na základní škole z 6 na 8 let, které je následně ukončeno závěrečnou zkouškou. Změny se nevyhnuly ani středním školám. Studium na obecných středních školách bylo prodlouženo na délku 4 let a na odborných středních školách na dobu 5 let. (European Commission, 2017, [online])

Hlavním cílem vzdělávání je důraz na rozvoj dovedností a znalostí, které žákům pomohou při uplatnění na pracovním trhu. Stejně jako u nás i v Polsku je za vzdělávání zodpovědné primárně Ministerstvo školství. Svou roli zde hraje parlament, jehož kompetence souvisí s finalizací obsahu zákonů. Značnou míru zodpovědnosti nesou regionální instituce, např. obce se starají o mateřské a základní školy. Správa vzdělávacího systému je rozdělena na tři oblasti. Ústřední úroveň spravuje ministr národního školství spolu s ministry dohlížejícími na odborné školy. Co se týče oblastní úrovně, zde vystupuje v hlavní roli kurátor, který uplatňuje státní školskou politiku na stupni vojvodství, které u nás odpovídá úrovni kraje. Mezi jednu z jeho funkcí patří jmenování ředitelů do jednotlivých škol v jeho oblasti. Poslední úrovní je škola, kde nese hlavní zodpovědnost její ředitel. (ALVIT, [online])

V polském školském zákoně se stejně jako v dalších evropských zemích setkáme se základním principem, kdy každé dítě pobývajícím v Polsku má právo na vzdělávání, a to až do věku 18 let, kdy je povinné vzdělávání ukončeno. (AIDA, 2020, [online]) Oproti České republice, kde pobývá velké procento národnostních menšin, se v Polsku vyskytuje pouze zanedbatelných 5 % občanů jiných národností. (BusinessInfo, 2019, [online]) Proto i počet dětí s OMJ bojujících s polským jazykem při vzdělávání je zde menší a podpůrná opatření nemusí být tak rozsáhlá. Pro školy je začleňování a vzdělávání finančně náročné a mnohdy nemohou dětem poskytnout potřebnou podporu v důsledku omezených finančních prostředků. Není výjimkou, že některé soukromé a neveřejné školy jsou nuceny žáka odmítnout, pokud nemají na vzdělávání dětí s OMJ potřebné prostředky. Toto si ovšem

veřejné školy nemohou dovolit a jsou nuceny přijmout všechny žáky, kteří patří do jejich spádové oblasti. Zahraniční žáci nemají v legislativě stanoveny žádná speciální opatření a veškerá pomoc v podobě přizpůsobení vzdělávacího procesu tak vychází ze strany školy. (AIDA, 2020, [online])

Za účelem umožnit dětem vstoupit do vzdělávacího procesu mohou školy pořádat přípravné třídy, které napomáhají dětem a žákům zvládnout standartní vzdělávací proces. Náplň kurikula ovšem zůstává stejná a v pravomoci učitele je pouze úprava metod vzdělávání. (AIDA, 2020, [online]) I tento systém má určitou nevýhodu, kterou je separace dětí s OMJ od ostatních dětí, čímž se znemožňuje jejich integrace mezi ostatní vrstevníky. Vzhledem k tomu, že se jedná o přípravné třídy je poněkud nevhodné, aby tyto děti měly za úkol splnit stejné množství látky jako ostatní žáci, místo toho, aby se v první řadě věnovali po nějakou dobu výhradně výuce polského jazyka. V tomto ohledu ztrácí tato myšlenka smysl a do pozadí mizí také priorita v podobě zvládnutí jazyka výuky.

8 Praktická část – dotazníkové šetření ve školách

Praktická část je zaměřena na analýzu situace týkající se dětí s odlišným mateřským jazykem na českých školách, jejich přijímáním a následným začleněním do českého školského prostředí. Jsou zde zahrnuty konstatované překážky, se kterými se setkávají ředitelé škol, učitelé a také samotné děti a žáci s OMJ. Na tyto překážky jsou následně navržena opravná řešení. Část práce se v malé míře zabývá touto problematikou ve školách na Slovensku a v Polsku, což umožňuje komparaci problematiky. Výsledek srovnání slouží k případnému doporučení používaných a fungujících metod či procesů do českých škol za účelem ulehčení přijímacího a integračního procesu.

Zpracovaná analýza této problematiky vede k nalezení vhodných prostředků pro usnadnění a zefektivnění přijímání dětí s OMJ a jejich začlenění do škol v České republice. Celý tento proces je zkoumán z pohledu ředitelů škol a sledována je také náročnost těchto procesů oproti procesům spojených s ostatními dětmi, např. administrativní zátěž a další překážky.

V závěru praktické části je vytvořen základní individuální integrační plán, vycházející ze zjištěných informací, které slouží jako základní pramen informací. Integrační plán obsahuje základní principy, které je při tvorbě plánu nezbytné dodržet a slouží k inspiraci pro ostatní ředitele škol, kteří se snaží o zefektivnění přijímání a začleňování dětí s OMJ na jejich škole.

8.1 Sběr dat

Pro získání potřebných dat byla zvolena metoda anonymizovaného dotazníkového šetření. Jedná se o kvantitativní metodu výzkumu, která umožnila kontaktování většího počtu respondentů napříč školami po celé ČR a tím získat různorodé odpovědi a informace, což umožňuje nahlédnutí na problematiku z odlišných úhlů pohledu. V případě dotazování ředitelů mimo ČR se jedná o nejefektivnější metodu k získání informací. Při využití dotazníku jako zdroje odpovědí lze nalézt několik negativních věcí. Jedná se v první řadě o obdržení zkreslených odpovědí či malé množství reakcí oproti tázaným subjektům.

V uskutečněném dotazníku byly použity uzavřené otázky, které doplnilo několik otázek otevřených. Otázky byly formulovány srozumitelně, jednoznačně a jejich délka je dle norem dostačující. Dotazníkové šetření bylo zaměřeno na 10 ředitelů nebo zástupců z mateřských, základních a středních škol. Tyto školy byly vybrány náhodně ze seznamu škol nebo na základě doporučení od blízkého okolí s vlastními zkušenostmi. Kritérii pro samotný výběr škol bylo v první řadě různorodé umístění. Jedná se tedy o školy z větších měst, která jsou

situovaná v odlišných krajích České republiky. Při výběru bylo pohlíženo také na velikost školy, a proto napříč všemi stupni vzdělávání byly vybrány školy malé, středně velké i školy s větším počtem žáků. Záměrem bylo získání různorodých informací a nahlédnutí do této problematiky v odlišných podmínkách. Lze předpokládat, že škola s menším počtem dětí bude mít odlišné zkušenosti oproti škole s několikanásobným počtem žáků. Stejný počet respondentů byl také dotázán na slovenských a polských školách.

První část analýzy obsahuje obecný rozbor odpovědí. Následně byly z respondentů na základě zajímavosti zkoumaného prostředí vybrány konkrétní mateřské, základní a střední školy kde proběhlo podrobnější zhodnocení situace kvalitativní metodou. Toto zhodnocení vycházelo z detailního prozkoumání dotazníkových odpovědí a jejich spojení do celkového obrazu školy. Výsledkem zpracování je propojení získaných informací školy do zpracovaného modelu a následné navržení opravných opatření na zlepšení situace. Školy jsou v bakalářské práci označeny jako Škola A, B, C atd.

8.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je identifikovat problematiku na mateřských, základních a středních školách. V návaznosti na to analyzovat, zda jsou daná opatření na školách dostatečná či nikoli a v případě nedostatečného opatření je v praktické části poukázáno na návrhové řešení daného problému. Daný výzkum je zaměřen na sběr informací z praxe ředitelů vybraných škol, které souvisejí s přijímáním a integrací žáků s OMJ na vybrané škole a v malé míře vyjadřují jejich osobní názor na tuto problematiku. Dále se zaměřuje na různé překážky a úskalí, která jsou jejich součástí. Zjištěny jsou využívané postupy související s probíranou problematikou a podpůrné metody, které škola aplikuje nebo by v budoucnu ráda zapojila do procesu přijímání a začlenění žáků s odlišným mateřským jazykem.

Výzkum byl směřován na celkové zhodnocení situace na dané škole a vytvoření uceleného celku informací, který byl následně použit jako nástroj pro porovnání dané situace na jiných školách.

Výzkumné otázky:

- V čem spočívá zásadní problém při přijímání a začleňování dětí s OMJ a jaké konkrétní překážky se v praxi nejčastěji objevují?
- Jakými metodami a pomůckami lze nejefektivněji snížit obtížnost těchto procesů?

Výsledkem praktické části je zodpovězení výzkumných otázek na základě analýzy výzkumu.

8.3 Analýza odpovědí českých, slovenských a polských škol

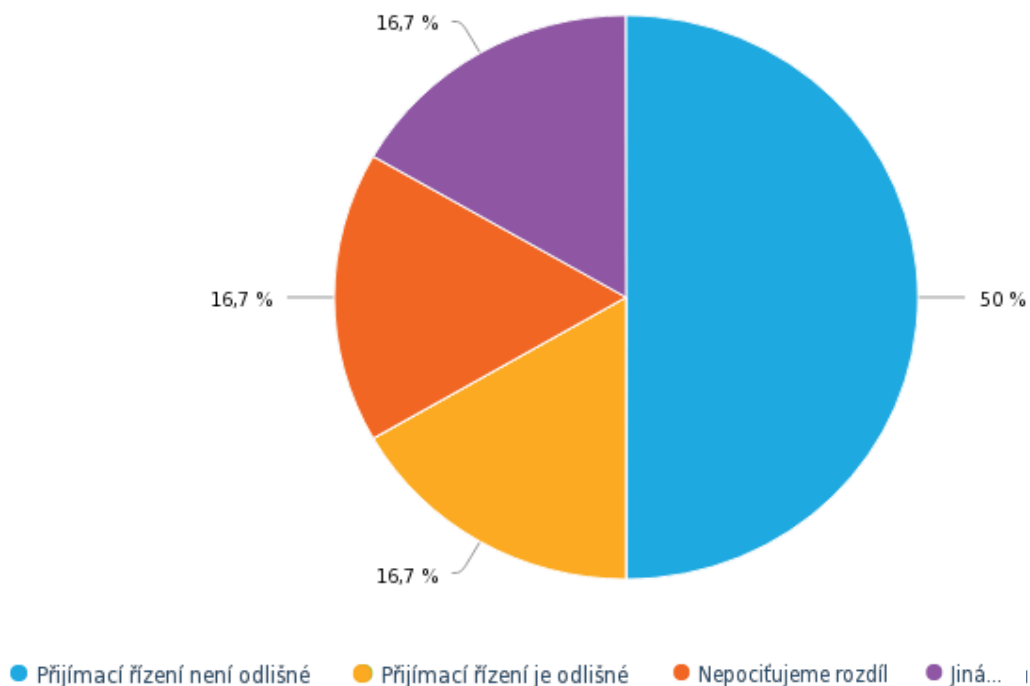
Jak je již zmíněno výše, v následující části byla provedena analýza odpovědí kvantitativní metodou. Výchozí otázky č. 1-5 jsou zaměřené na získání obecných údajů o škole (název, počet dětí ve škole, počet dětí s OMJ ve škole, počet pedagogů a pedagogů s OMJ), které nejsou zahrnuté v následujících přehledu zpracovaných otázek. Vzhledem k tomu, že se jedná o dotazníky zpracovávané v anonymizované formě, slouží název školy pouze pro usnadnění manipulace s odpověďmi a přehlednou orientaci. Ostatní úvodní informace nejsou přímo využité v první části analýzy odpovědí, ale jsou důležitými prvky při bližším rozboru školy za účelem navržení opatření, pokud to situace vyžaduje. V této části je prioritou vytvořit si důkladný pohled na problematiku z všeobecného hlediska. Počty dětí a pedagogických pracovníků jsou podstatným údajem pro další rozbor situace na školách a umožňují identifikovat velikost školy. Okolo 70 % dotazovaných škol navštěvuje více jak 200 dětí a žáků, a proto je lze zařadit do kategorie středně velkých a velkých škol. Zbytek respondentů uvedlo, že jejich školu navštěvuje méně než 200 dětí a žáků a jsou zařazeni do kategorie menších škol.

V následující části lze nalézt odpovědi na otázky, které jsou zanalyzovány kolektivně za MŠ, ZŠ i SŠ s cílem obdržení všeobecného shrnutí. Uzavřené otázky jsou u odpovědí z ČR doplněny o grafy, neboť počet respondentů je značně rozsáhlejší a umožňují tak lepší přehlednost odpovědí. Vedle analýzy odpovědí z českých škol je zde obsaženo krátké vyhodnocení situace na Slovensku a Polsku. Vyhodnocení těchto otázek vede ke stanovení předpokladů v přijímacím a integračním procesu.

OTÁZKA Č. 6: Odlišuje se na Vaší škole přijímací řízení pro žáky s odlišným mateřským jazykem od standardního přijímacího řízení?

Česká republika

Graf 1 Analýza odpovědí otázky č. 6

První otázka je orientována na situaci ohledně přijímání dětí a žáků s OMJ a jejím záměrem je zjištění, zde lze nalézt odlišnosti mezi tímto a klasickým přijímacím procesem. V případě odlišností lze narazit na komplikace, které přináší ředitelům škol více administrativní zátěže a celý proces vyžaduje více času a práce. Konkrétně 50 % ředitelů na svých školách nedělá v přijímání žáků s OMJ žádné větší rozdíly a pro všechny jsou stanoveny stejné podmínky. Jedná se převážně o mateřské a základní školy. Z pohledu řídicích pracovníků středních škol se jedná o znatelně obtížnější proces, jelikož zde probíhá přijímací řízení, a proto je třeba uplatňovat výjimky, upravovat podmínky přijetí a měnit bodový systém kvůli neznalosti českého jazyka studentů. Na přibližně 17 % školách se přijímací řízení v případě žáků a dětí s OMJ odlišuje a jedná se o úpravy zmíněny výše. Stejně procento ředitelů uvedlo jinou variantu. Některé školy jsou nuceny využívat služeb tlumočníka, který zprostředkuje komunikaci školy s rodiči a dítětem a umožní tím přijetí dítěte na školu. Ten je využívám na všech stupních škol a tento výsledek není nijak ovlivněn ani velikostí školy.

Slovensko

Co se týče slovenských škol, zde zaujala velkou převahu odpověď, kdy přijímací řízení není pro žáky s OMJ odlišné. Shodly se na tom školy napříč všemi stupni vzdělávání. Pouze jedna ze středních škol pro žáky připravuje odlišné nároky na přijetí ke studiu.

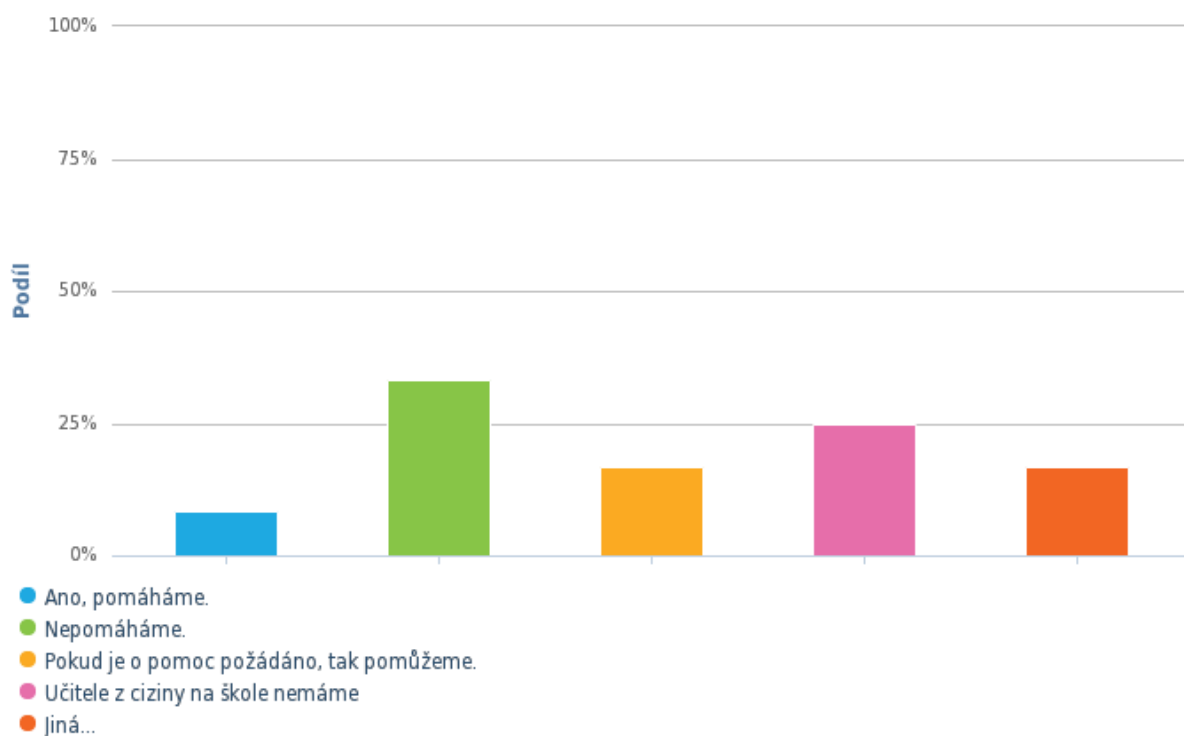
Polsko

Situace na polských školách není značně odlišná. Téměř většina škol významné odlišnosti v přijímání nezaznamenává. Stejně jako mezi slovenskými školami i zde tvořila výjimku střední škola, která určité rozdíly v tomto procesu aplikuje.

OTÁZKA Č. 7: Pomáháte učitelům z ciziny s přesunem do České republiky (např. hledání bydlení, vyřizování na úřadech)?

Česká republika

Graf 2 Analýza odpovědí otázky č. 7

Zjištění počtu zahraničních pedagogů úzce souvisí s problematikou přijímání a integrace žáků do školy. Pokud se na škole vyskytuje učitel pocházející z jiné země je zde určitá pravděpodobnost, že by mohl hovořit stejným jazykem jako příchozí dítě s OMJ. V tomto případě by tato skutečnost ovlivnila a usnadnila tyto procesy a jedná se tedy o relevantní informaci. Tato otázka je směřována na školy se zkušenostmi s pedagogy z jiné země

a zároveň eliminuje školy, které na škole tyto pedagogy nemají. Záměrem je zjištění postoje školy k nestandardním situacím v souvislosti s osobami hovořícími jiným jazykem, které by mohly školu zastihnout i v případě žáků.

Jedná-li se o počet pedagogických pracovníků hovořících jiným než českým jazykem na školách, ze všech respondentů v současnosti zaměstnává tyto učitele jen zlomek z dotazovaných škol. Tyto školy byly jedny z těch, které samy od sebe pomáhají těmto zaměstnancům či pomáhají v případě, že jsou o pomoc požádáni. S touto odpovědí se celkově ztotožňuje 17 % ředitelů. Více jak 33 % ředitelů uvedlo, že v této souvislosti škola zaměstnancům z ciziny s přesunem nepomáhá. Z části se jednalo o školy, které tyto učitele v učitelském sboru nemá a pravděpodobně ani v minulosti nikoho takého nezaměstnávali. Lze tedy předpokládat, že právě z tohoto důvodu vybrali tuto odpověď. Je tedy možné, že v budoucnu by jejich pohled na tuto otázku byl odlišný. S touto odpovědí je úzce spjata také další možnost, kdy škola žádné učitele z ciziny nezaměstnává. Tato odpověď charakterizuje 25 % škol. U těchto ředitelů nelze vyloučit, že v minulosti již nějakou zkušenost s touto problematikou mají. Tyto dvě možnosti se prolínají a pro lepší orientaci je možné jejich sloučení. Některé školy uvedly jiné rozhodnutí, pod které spadala převážně neznalost tohoto procesu a s učitelem z ciziny na škole se zatím nesetkali.

Slovensko

Ze všech dotazovaných škol se na polovině z nich vyskytuje několik pedagogů z jiné země. V odpovědích na tuto otázku jsou proto rovnoměrně zastoupeny všechny z možností. Většina mateřských a základních škol žádné takové pedagogy na škole nemá. Naopak všechny střední školy uvedly, že jejich škola zaměstnává určitý počet pedagogů s OMJ, kterým pomáhá s přesunem na Slovensko.

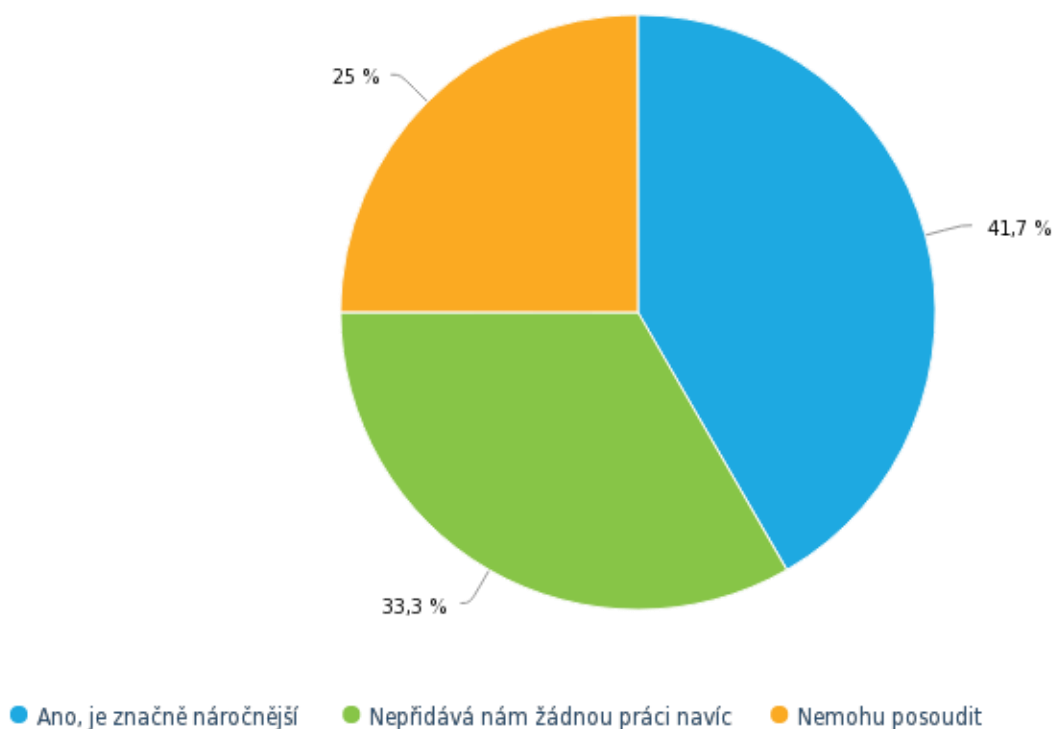
Polsko

Polsko zůstává jednou ze zemí, jejíž obyvatelstvo je převážně polské národnosti a jiné národnostní menšiny jsou zde zastoupeny jen v malé míře. Tento fakt se odráží také v této otázce, neboť všichni tazání ředitelé uvedli, že na škole učitele z ciziny nemají, a tudíž žádnou pomoc neposkytují.

OTÁZKA Č. 8: Je pro Vás přijímání a proces integrace žáků s odlišným mateřským jazykem administrativně náročný?

Česká republika

Graf 3 Analýza odpovědí otázky č. 8

Nevíce ředitelů považuje proces integrace a přijímání žáků s OMJ za náročnější, než je tomu u ostatních jejich dětí a žáků na škole. Mezi tyto školy patří převážně mateřské a některé základní školy, které tuto náročnost vnímají hlavně v případě integračního procesu. Tento proces je v MŠ a ZŠ značně komplikovanější, jelikož se jedná o děti mladšího věku oproti středním školám, kde škola pracuje již s vyspělejšími jedinci. Mnozí z dětí v MŠ nemá žádné předchozí zkušenosti ze školského prostředí a integrace proto zahrnuje celkové seznámení se školstvím. Proces je tedy časově rozsáhlejší a při dohlížení na celou třídu je učitel nucen vychovávat jednotlivě i děti s OMJ. Toto nelze říct o dětech ze středních škol, které jsou vyspělejší, z čehož vyplývá jejich větší samostatnost a možnost samostudia mimo školní prostředí. Z tohoto důvodu je větší zátěž pocíťována u ředitelů mateřských a základních škol. Naopak většině středních škol tyto procesy nepřidávají žádnou větší práci. Tato skutečnost je překvapivá, jelikož jejich přijímací proces vyžaduje určité úpravy a přizpůsobení. Okolo 25 % ředitelů tuto situaci nedokázalo náležitě posoudit.

Slovensko

V porovnání s odpověďmi od českých ředitelů je zde ve výsledcích značný rozdíl. Pro většinu škol přijímání a integrace nepředstavují větší administrativní náročnost. Ředitelé těchto škol nebyli schopni přesně situaci posoudit, a proto lze předpokládat, že na ně není uvalena větší zátěž. Na druhou stranu však nepovažují tyto procesy jako stejně náročné. Pro dvě střední školy je tato administrativa problematická a náročná.

Polsko

Oproti tomu mezi tázanými polskými řediteli panuje na tuto otázku stejný názor. Přijímání ani integrace cizinců pro ně nejsou administrativně náročnější.

OTÁZKA Č. 9: Jakými konkrétními postupy pomáháte žákům s odlišným mateřským jazykem se začleněním do kolektivu?

Tato otevřená otázka zjišťuje konkrétní metody, kterými škola pomáhá dětem s OMJ se začleněním do procesu vzdělávání a mezi své vrstevníky. Z odpovědí vyplývá, že nejčastěji využívanou metodou je individuální přístup k dětem a vytvořený plán podpory. Tyto odpovědi byly zaznamenány napříč mateřskou, základní i střední školou. Individuální přístup pomáhá adaptaci do kolektivu, jelikož je dítěti věnována mimořádná pozornost, která mu pomůže zvládnout český jazyk a umožňuje tak překonání strachu z nového prostředí a rozdílů mezi vzdělávacím systémem v naší a jejich rodné zemi. Plán podpory pomáhá s organizací integrace žáka a umožňuje rozvržení podpůrných opatření na začlenění.

K individuálnímu přístupu se přiklání většina ředitelů, kteří také zprostředkovávají jazykové kurzy českého jazyka na pomoc dětem hovořícím pouze svým rodným jazykem či jiným. Další pomoc mohou na několika školách děti nalézt u školního asistenta, psychologa a koordinátora vzdělávání cizinců. V problematické situaci je vhodné se obrátit právě na školního psychologa, který je nestranný a prostřednictvím své odbornosti může dítěti pomoci jak učitelé či jiný kolegové nemohou. Aby škola byla schopná dítěti s integrací pomoci je rozumné začít u rodičů. Rodiče hrají v celém integračním procesu důležitou roli, a proto je potřeba neustále udržovat intenzivní komunikaci. Tato podpora nevyžaduje skoro žádné finanční prostředky, jestliže není potřeba ke komunikaci tlumočník či překladatel.

Vedle spolupráce s rodiči, uvádí jedna z mateřských škol jako podpůrný postup pro usnadnění začlenění spolupráci s podpůrnými organizacemi jako je např. META. V poslední řadě je možné uspořádat adaptační kurz, který předchází nastoupení do školy a umožní se

seznámit se spolužáky v neutrálním prostředí a při týmových aktivitách. Lze tak zkoumat, jak žák dokáže navázat vztahy i přes jazykovou bariéru, na jaké úrovni hovoří např. anglickým jazykem a jak rychle se dokáže od svých spolužáků učit český jazyk.

Slovensko

Mezi mateřskými školami se nejčastěji objevuje jako podpora individuální přístup ke každému dítěti, který je pro tento stupeň vzdělávání klíčový. Využívaný je také na základních i středních školách. S vyšším věkem se rozšiřuje oblast možností jak v této problematice žákům pomoci. Určité základní i střední školy provozují adaptační kurzy, které slouží k neformálnímu seznámení nového žáka s kolektivem. Našly se však i takové školy, které nepocitují žádné problémy v této oblasti a podpůrné metody proto nemají.

Polsko

Na polských školách se objevilo hned několik metod, které zde ředitelé využívají. Nejvíce opakované zde byly třídní výlety za kulturou, přírodou či zábavou. Jedná se o jednodenní výlety, které jsou na školách uskutečňovány co nejčetněji a dávají možnost seskupit třídu žáků a zároveň s nimi probrat potřebnou látku. Vedle jednodenních akcí školy organizují výjezdy, které jsou náplní téměř totožné, ale trvají více dní. Jedna ze středních škol dále uvedla, že pomoc s integrací žáků s OMJ organizuje vždy třídní učitel a všechny integrační aktivity pochází z nápadů této jediné osoby.

OTÁZKA Č. 10: Jak si myslíte, že by škola mohla žákům v přijímacím a integračním procesu ještě více pomoci?

Přechodí otázka byla zaměřena na konkrétní postupy, kterými škola již pomáhá při začleňování dětí a žáků s OMJ a na které má dostatečné prostředky a možnosti. V této otázce jsou odpovědi zaměřeny na metody a postupy, kterými by škola mohla a v budoucnu chtěla ještě více dětem pomoci. Zaměříme-li se na mateřské školy, ty uvedly jako možnost podpory např. personální podporu do každé třídy MŠ. Toto opatření by umožňovalo jednomu učiteli věnovat se celé třídě jako celku. Druhý učitel by v případě potřeby pomáhal dítěti s OMJ, snažil se ho začlenit do kolektivu, vysvětlit mu podrobněji požadované věci a udržoval s ním individuální přístup. Některé MŠ zmínily možnost využívat služeb překladatele na překládání vstupních dokumentů, dokumentů s pravidly a povinnostmi školy a jiných listin. Je zřejmé, že ne všechny školy mohou tuto podporu poskytnout.

Tato odpověď již byla zmíněna i u jiných otázek, což umocňuje její důležitost. Často zmiňovanou podporou jsou intenzivní kurzy českého jazyka, které by se konaly před začátkem výuky, aby žáci nastoupili do školy již s určitou znalostí českého jazyka. Po ukončení tohoto kurzu by ovládali základní fráze a po nástupu do školních lavic na ně nebude vyvíjen tak velký tlak. Usnadnění by se promítlo i na orientaci ve výuce či v prostorách školy.

Dle jedné ze základních škol představuje zjednodušení procesu možnost obdržet dotace na pedagoga se zaměřením na výuku žáků-cizinců bez nutnosti rozvojových programů. Škole by se snížil objem administrativní zátěže a finanční prostředky z dotací by obdržela v kratším časovém intervalu. Pomoc by tak byla dětem poskytnuta téměř okamžitě a celý proces tím bude zefektivněn.

Slovensko

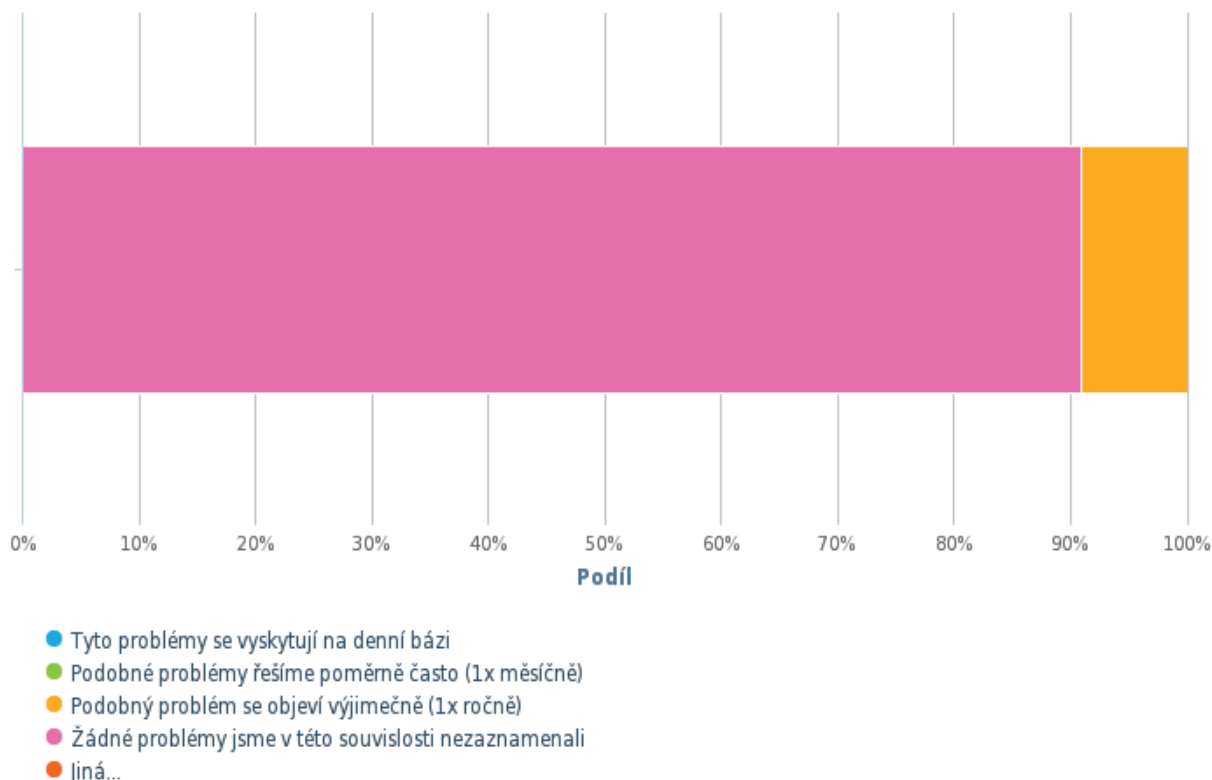
Jak již bylo zmíněno v odpovědích výše, i zde se mnozí ředitelé škol shodli na nezbytnosti přípravných jazykových kurzů. V tomto případě se jedná o slovenský jazyk. Tato stále se opakující podpora se stává jednou z nejdůležitějších součástí integračního procesu. Dalšími zmíněnými metodami podpory je vytvoření individuálního vzdělávacího plánu a udržování fungující spolupráce s rodiči.

Polsko

S touto problematikou se nemusí zákonitě setkat všichni ředitelé a učitelé, a proto některé školy udávají za důležité informovat o funkčních metodách a postupech komunitu vedoucích pracovníků a jejich zaměstnanců. Pokud se zavedené postupy dostanou do většího povědomí usnadní to integraci budoucích žáků s OMJ.

OTÁZKA Č. 11: Řešili jste někdy s rodiči ostatních žáků problémy související s jejich nespokojeností, že školu navštěvují také žáci s odlišným mateřským jazykem?

Graf 4 Analýza odpovědí otázky č. 11

Vzhledem k velmi negativním výsledkům různých průzkumů veřejného mínění v souvislosti s cizinci v České republice (viz. kapitola 3.2 Zastoupení cizinců v českém školství) je tento pozitivní výsledek neočekávaný. Celých 91 % ředitelů nezaznamenalo žádné problémy od rodičů jiných dětí. Je možné předpokládat, že se česká společnost postupně přizpůsobuje skutečnosti, že v České republice přibývá počet cizinců a tím pádem se snaží je akceptovat alespoň v případě dětí.

Tento výsledek nelze brát jako všeobecně platný, ale vztahuje se pouze na zkoumané školy. Na některých základních školách se s problémy týkajícími cizinců ve škole setkají přibližně 1x ročně. Jedná o velmi nízká statistická čísla, což lze brát jako velmi pozitivní věc. Tato možnost se týká okolo 9 % škol.

Slovensko / Polsko

Hlavním smyslem této otázky je odhalení náznaku diskriminace mezi obyvateli dané země. Žádná ze škol však neuvedla, že by se s tímto problémem někdy setkala. Tento výsledek je velmi pozitivní a lze jen doufat, že tuto zkušenost sdílí i ředitelé z jiných škol.

OTÁZKA Č. 12: Co považujete z pohledu ředitele školy za hlavní problémy v souvislosti s přijímáním a integrací žáků s odlišným mateřským jazykem?

V této otázce se prolínají všechny odpovědi z předchozích otevřených otázek. Názor ředitelů na hlavní problémy této problematiky jsou pro dosažení cíle výzkumu zásadní. Mezi nejčastěji uvedené problémy patří:

- Prvním a nejčastěji zmiňovaným problémem se kterým se setkávají učitelé MŠ, ZŠ i SŠ je skutečnost, kdy žáci s OMJ neovládají český jazyk ani na komunikační úrovni. Vyplývá z toho, že děti nenavštěvují přípravné kurzy před nástupem do školy a rodiče je nevedou k získání základních znalostí češtiny, aby byli na výuku na české škole připraveni. V případě středních škol to ovlivňuje přijímací řízení a zkouška z ČJ tak nemůže být zařazena do přijímacích podmínek. Mnozí tedy nastupují do 1. ročníku jazykově nevybaveni pro výuku v českém jazyce.
- S prvním bodem úzce souvisí také skutečnost, že do MŠ nastupují děti, které nedokážou hovořit ani ve svém rodném jazyce. Českému jazyku zcela nerozumí, a tak dochází k problému, kdy děti celé 2 roky nekomunikují.
- Tento další bod se vyskytl v odpovědích ředitelů MŠ. Jedná se o nedostatek finančních prostředků na tlumočníka. Ředitelé nejsou dostatečně informovaní o možnostech, které mohou v souvislosti s pomocí dětem s OMJ využít. Jedná se o tlumočnické služby, které jsou zprostředkovávány přes Národní institut dalšího vzdělávání a pro školy jsou bezplatné. Nevyžadují tedy žádné větší úsilí ani finanční prostředky.
- Problémem může být také neznalost českých zvyklostí a českého školského systému, což žákovi komplikuje orientaci v nové společnosti. Ve spojitosti s neznalostí českého systému a chybějící snaze o jeho pochopení dochází u některých z rodičů k nerespektování školního řádu. Ten dostávají rodiče při nástupu dítěte do školy, ale dále není dohlédnuto na jeho přečtení a porozumění. Rodiče poté neznají mnoho důležitých pravidel a dostávají se do problémů. Týká se to například omlouvání nepřítomnosti žáků z výuky, která je pro všechny jednotná. Škola poté musí kontaktovat rodinu individuálně a zjišťovat, zda je žák nemocný či nikoli. Nespolupráce rodiny se školou je obecně velmi závažným problémem.
- Všechny tyto zmíněné problémy mají za následek pomalou integraci a adaptaci jedince. Ta může vyústit v neschopnost zvládnout vzdělávací nároky a nesplnit požadavky pro postup do dalšího ročníku. Žák by musel ročník opakovat a prodloužit

si celkovou dobu studia. K tomuto bodu lze zmínit také administrativní práci, která s každým takovým problémem narůstá.

- V poslední řadě zde byla zmíněna nedostatečná informovanost učitelů o tom, jak s žáky s OMJ správně pracovat. Ani ostatní žáci nejsou o této problematice dostatečně informováni. Základem je vysvětlit spolužákům, jak jim mohou usnadnit přechod do nového prostředí, jak s nimi komunikovat a zahrnou je do kolektivu.

Slovensko

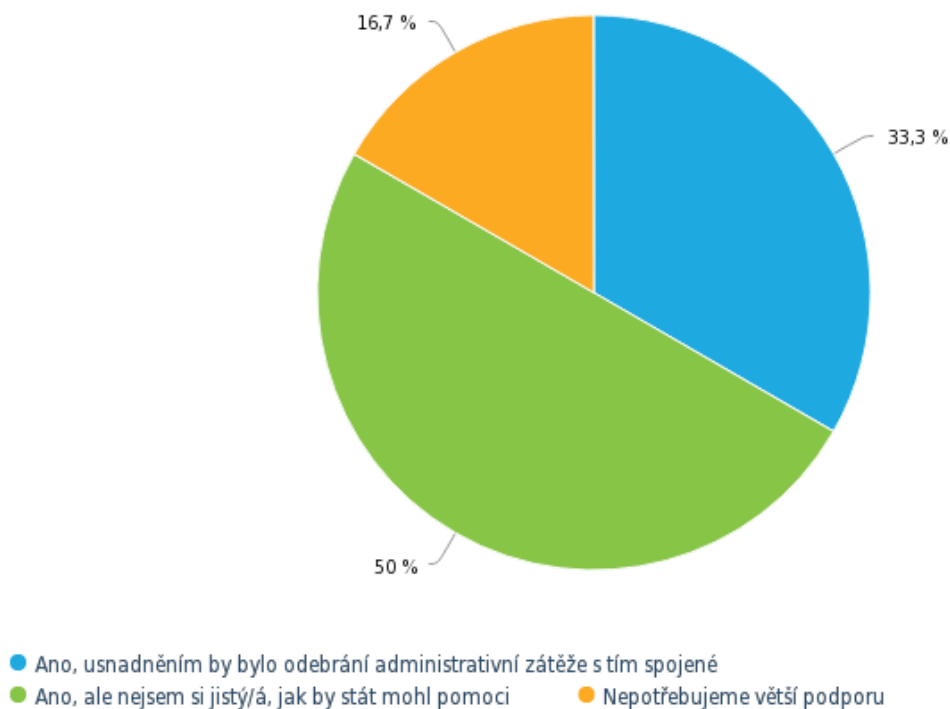
Často opakovaný problém zmiňovaný několika mateřskými školami je nemožnost komunikace s rodiči, jelikož nehovoří slovenským ani anglickým jazykem. Řešením jsou tlumočníci, které si škola musí zajišťovat. Mezi odpověďmi se samozřejmě objevila také neznalost slovenského jazyka. Základní školy žádné problémy v této oblasti nevyzdvihly.

Polsko

Mnohé odpovědi neustále narážely na zásadní problém, kterým je neznalost úředního jazyka a patří mezi jeden z nejzávažnějších. Vedle toho však poukázaly dvě školy na problém při hodnocení dosavadních vzdělávacích výsledků žáka. Nový žák dokládá škole výsledky z předchozího vzdělávání, které však nemusí odpovídat hodnoticímu systému školy. V takovém případě je obtížné porovnat tyto výstupy a převést dosavadní hodnocení na škálu využívanou novou školou.

OTÁZKA Č. 13: Ocenili byste větší podporu od státu, která by vám usnadnila celý proces přijímání a začleňování?

Graf 5 Analýza odpovědí otázky č. 13

Pro některé řídicí pracovníky může být celý proces vzdělávání dětí s OMJ náročný, a proto by v daných případech byla příhodná podpora v určité podobě. Cílem této otázky je zjištění, zda školy vyžadují podporu přímo od státu a jaká je jejich představa o její podobě. Pouhých 16,7 % ředitelů není cizinci a dětmi s OMJ na škole nijak více ovlivněna a nepožaduje po státu žádnou podporu. V případě tohoto výzkumu se jedná pouze o střední školy, které jsou se situací spokojeny a bez nových podpůrných opatření se obejdou. Poukázáno zde bylo na administrativní zátěž, kterou požaduje omezit přes 33 % ředitelů mateřských a základních škol. Nejvíce respondentů vyžaduje určitý druh podpory od státu, ovšem nejsou přesvědčeni o konkrétním typu. S touto otázkou je spojena následující otázka č. 14, která podrobněji analyzuje odpovídající druh podpory, který by ředitelům pomohl k usnadnění a vychází z jejich praxe.

Slovensko

Pouze mateřské školy zmínily, že by potřebovaly od státu pomoc v jakékoliv podobě. Vedle toho základní a střední školy žádnou tuto připomínku neuvedly, z čehož ovšem nelze vyvozovat, že by neuvítali podporu jiného druhu.

Polsko

V této otázce se polské školy rozdělují na dva tábory. Jedna část škol by ulehčení ze strany státu uvítala, přestože si nejsou jistý konkrétní představou této pomoci. Druhá část škol podporu nevyžaduje. Do této skupiny jsou zařazeny převážně základní a střední školy.

OTÁZKA Č. 14: Jaká konkrétní podpora by Vám nejvíce vyhovovala?

Tato otázka získává individuální odpovědi založené na osobitých zkušenostech jednotlivých ředitelů škol. Několik respondentů uvedlo, že o žádné podpoře neuvažují a nic užitečného tedy na mysli nemají. Na druhou stranu velká část ředitelů si je vědoma problematiky se kterou se sami setkávají a uvedli řešení na podporu problému podle jejich konkrétních potřeb. Situace na každé škole je odlišná a nejde tedy tyto druhy podpory generalizovat napříč všemi školami. Několik podpůrných prostředků se v odpovědích na tuto otázku opakovalo. Požadavky škol se mnohdy týkají podobných problematických oblastí, přestože se každá škola potýká s odlišnými situacemi při přijímání a integraci dětí s OMJ.

Malé množství tázaných uvedlo, že by ocenili systémovou finanční podporu určenou přímo na pokrytí této problematiky v podobě přímých dotací od státu. Těmito finančními prostředky by školy pokryly služby tlumočnicka pro děti a jejich rodiny např. při úvodním pohovoru, na třídních schůzkách nebo při jiných situacích, kdy je vyžadováno vylepšení komunikace při konfrontacích. Další využití těchto přímých financí by bylo adresováno na navýšení personálních zdrojů za účelem zaměstnání asistenta pedagoga a jiných pedagogů a docílení individuální péče o děti a žáky.

Ředitelé škol vidí nedostatek v neobsazení tabulkového místa pro koordinátora vzdělávání cizinců, který by řídil celý proces a byl pro žáky oporou po celou dobu. Pro ředitele a třídního učitele by představoval posilu, která jim v mnoha ohledech usnadní práci s dětmi s OMJ. V poslední řadě chtějí školy zajistit více didaktických pomůcek a zřídit důsledný přípravný kurz českého jazyka, aby byla dětem zajištěna nepřetržitá a efektivní výuka. Děti a žáci se rychle naučí český jazyk a budou se moci zapojit do vzdělávání. Na závěr byly zmíněny odpovědi ze kterých vyplývá, že některé školy chtějí podporu v podobě posílení pracovníků ve speciálně pedagogických centrech a zkrácení čekací doby v poradnách. Tento podnět vyžaduje rozšíření pracovních míst, aby nebyl kvůli dlouhé čekací době zdržován proces přiřazení podpůrných opatření. Několik záležitostí, které se týkají žáků s OMJ vyžadují odborný názor přímo od školského poradenského zařízení.

Slovensko / Polsko

Zajímavým faktem této otázky je obtížnost jejího zodpovězení na slovenských a polských školách. 75 % škol nebylo schopných na tuto otázku odpovědět. Zbylé školy si nebyly příliš jisté, jaká podpora by jim tyto procesy usnadnila. Jedna ze slovenských škol uvedla jako nutnou úpravu stanovení jasné legislativy v této oblasti.

8.4 Interpretace výsledků šetření

Po prozkoumání výše uvedených odpovědí lze stanovit několik všeobecných předpokladů a na ně nalezených řešení. Prvním stanoviskem je propočtení průměrného počtu žáků s OMJ na školách. U škol, kde je na celkový počet dětí větší množství žáků vyžadujících individuální podporu je zaznamenán negativní pohled na množství administrativní agendy. Většina ředitelů těchto škol se také shoduje na tom, že by bylo odebrání administrativy spojené s procesem přijímání žáků na školu velkým usnadněním. Školy s menším počtem dětí s OMJ nepocítují administrativní úkony s tím spojené za velkou překážku. Přestože se školy s více dětmi setkávají častěji s problémy je u nich na druhou stranu vidět lepší schopnost s využíváním podpůrných pomůcek, metod a postupů. To vychází z častějšího výskytu těchto potřeb na jejich školách, což jim umožňuje získání praxe a frekventovaněji aplikovat nové postupy. Školy by se proto neměly obávat vzdělávání cizinců a ostatních dětí mluvících pouze rodným jazykem, a naopak se pomalu ubírat tímto směrem. Multikulturní společnost je stále aktuálnější tématem a je tedy vhodné zkušenosti z této oblasti prohlubovat již nyní a být připraven na budoucí přírůstek dětí s OMJ.

Dalším indikátorem této problematiky jsou jednotlivé metody, které školy využívají pro usnadnění integračního a adaptačního procesu dětí. Školy poskytující jazykové kurzy na výuku českého jazyka se objevily převážně v základním vzdělávání, jelikož zde je výuka českého jazyka zásadní. Do této skupiny je zařazeno také několik středních škol. V mateřské škole je oproti tomu rozsah dětských slov omezen a z toho důvodu nejsou kurzy často vyžadovány. Na školách poskytujících tyto kurzy se objevují s tím spojené náklady, což se odrazilo také ve výsledcích výzkumu. Pro odstranění překážek je zde zásadní pomocí úbytek nadbytečné práce, která je po nich vyžadována při získávání finanční podpory a zvýšení objemu financí na podpůrná opatření pro žáky, kteří je potřebují.

Určité oblasti této problematiky se prolínají ve všech stupních vzdělávání, avšak v porovnání s mateřskými a základními školami zvládají střední školy přijímání a integraci dětí s OMJ

s menšími obtížemi. Z výzkumu vychází, že až na malé výjimky respondenti ze středních škol nevyžadují navýšení podpory od státu, jelikož jim přijímání a integrace nepřidává žádnou práci navíc.

8.5 Porovnání situace na školách

Vedle obecných principů, které vyplývají z vyhodnocení výzkumného šetření je využito informací získaných ze škol na Slovensku a v Polsku. V následující části jsou vybrány školy podobného typu za účelem srovnání problematiky na těchto konkrétních školách nacházejících se každá v jiné zemi. Detailní analýza je provedena komplexním vyhodnocením celého dotazníku a za účelem vytvoření modelu vybrané školy. Výsledkem by mělo být vyhodnocení, zda se problematiky na českých školách výrazně liší od škol zahraničních, přestože se jedná o podobný typ školy a navržení opravných řešení pro odstranění problematických oblastí. Porovnávány jsou vždy mateřské, základní nebo střední školy z ČR oproti škole stejného stupně a podobné velikosti z okolních zkoumaných států. Porovnání daných škol nevylučuje nemožnost navržení podpůrných opatření mezi těmito školami.

8.5.1 Porovnání problematiky na Škole A a B

První detailně zkoumanou školou je mateřská škola, dále označována jako Škola A. Jedná se o školu situovanou v hlavním městě, která klade v určité míře důraz na rozsáhlejší výuku anglického jazyka u dětí v tomto věku a momentálně ji navštěvuje okolo 130 dětí, z čehož je 15 dětí s OMJ. Na škole pracuje 22 pedagogů, kteří mezi sebou mají 1 kolegu hovořícího pouze svým rodným jazykem a jeho agendou je výuka základů z anglického jazyka.

V přijímání dětí s OMJ, neposkytuje škola v tomto případě žádné značné odlišnosti, avšak škola pohlíží na tuto problematiku jako náročnější na zvládnutí. Co však musí rodiče akceptovat, je nutnost si zajistit tlumočníka na zápis a úvodní pohovor. Tato skutečnost je zařazena také mezi kritéria přijetí do této MŠ. V této souvislosti se škola potýká s problémy v oblasti spolupráce rodičů se školou, kteří mnohdy nekomunikují a nezapojují se do vzdělávání dětí.

Oproti tomu je zde mateřská škola z Bratislavského kraje, označená jako Škola B, která je podobných rozměrů a vzdělává jen o něco méně dětí s OMJ. Příjímací řízení se zde také neodlišuje a zmíněné procesy jsou považovány za identické i v otázce obtížnosti. Tato mateřská škola zaměřuje svou pomoc dětem na individuální přístup. Škola využívá osobně

vyzkoušené a upravené pomůcky, jako jsou obrázkové hry zaměřené na seznamování dětí a práce s dětmi v menších skupinách, které prohlubují utváření sociálních vztahů mezi dětmi. I přesto se škola setkává s nedostatky, které jsou spojeny se spolupracováním rodiny a školy.

Po porovnání procesů na těchto školách nelze najít příliš rozdílů. Na základě komparace využívaných metod lze doporučit opravná opatření na obě výše zmíněné mateřské školy. V případě Školy A lze pro zefektivnění adaptace dítěte na škola zkusit aplikovat více pomůcek zaměřených na práci s cizinci, které učiteli pomohou se vzděláváním všech dětí ve třídě. Práce ve skupinách podpoří navázání komunikace mezi dětmi a prolomí izolaci nového dítěte. Dalším problémem byla práce s rodiči. Aby se škola této situaci vyhnula, je třeba zajistit stoprocentní komunikaci na začátku spolupráce a rodičům vysvětlit, že je vyžadováno jejich zapojení. Nastavením pravidel předejdeme budoucím problémům a jak již bylo zmíněno dříve, zde by pomohlo navržení harmonogramu schůzek. Pokud by i nadále tento problém přetrvával, bude škola nucena v krajním případě řešit tento problém přes zvolená odborná pracoviště.

Škola B se setkává s rodiči, kteří nerozumí slovensky či anglicky a je tedy obtížné s nimi komunikovat a již při přijímání jim sdělit všechny potřebné informace. Jazykovou bariéru vyřešila Škola A připojením podmínky do školního řádu, ve které zní, že pokud zákonný zástupce dítěte nerozumí a nehovoří českým jazykem, vyplývá z jeho povinností zajistit si služby tlumočnicka na vyřízení dokumentace, účasti na schůzi a v případě ostatních situací, které budou tuto podporu vyžadovat, aby nedošlo ke znemožnění komunikace.

8.5.2 Porovnání problematiky na Škole C a D

Další prozkoumanou školou je základní škola v Jihomoravském kraji, kterou navštěvuje 360 dětí, z čehož je 150 dětí s OMJ. Mezi pedagogickým sborem skládajícím se z 34 pedagogů zde není zaměstnán žádný pedagog z ciziny. Tato škola bude dále označována jako Škola C. Na této škole jsou pro přijímání žáků s OMJ pozměněny podmínky, aby bylo docíleno specifického zhodnocení žáků a následné zařazení do tříd. Úpravy jakýchkoliv zavedených procesů jsou pro ředitele náročné. Jedná se o vynaložení času navíc, zvýšení objemu práce a navýšení výdajů na vzdělávání. Vzhledem k tomu, že se jedná o školu s velkým počtem dětí, které vyžadují dohled a individuální pozornost, škola nemá dostatečné finance ani počet pedagogických pracovníků, kteří by žáky doprovázeli prvních týdnů a pomáhali s jejich adaptací. Odpovědi na tento problém jsou koordinátoři adaptačního procesu. Škola může

zažádat o přiřazení externího pracovníka, který bude dětem pomáhat s orientací v prvních dnech bez vynaložení jakýchkoliv financí.

Základní škola z Mazovského vojvodství v Polsku, označovaná jako Škola D, vzdělává 724 žáků hovořících polským jazykem a pouze 6 žáků s OMJ. Přestože se jedná o velkou školu, lze předpokládat, že tento zanedbatelný počet žáků s OMJ souvisí s všeobecně nízkým procentem cizinců v Polsku, stejně jako skutečnost, že na škole nejsou zaměstnání žádní učitelé z ciziny. Stejně jako na Škole C, i zde jsou pozměněny přijímací podmínky pro tyto děti, avšak škola proces přijímání nevnímá jako obtížnější. Žádné značné problémy nejsou na škole shledány ani v případě začleňování dětí. Jediný negativum bylo na škole objeveno v podobě malé informovanosti učitelů a ostatních žáků, o tom, jak s dětmi s OMJ pracovat a jak jim s adaptací pomoci. Škola v tomto ohledu podnikla několik aktivit, jako např. v případě dětí výlety, výjezdní adaptační kurzy a lekce, vedené třídními učiteli dětí s OMJ, které jsou určeny pro všechny. Tímto problémem se zbývá také ředitel na Škole C.

Jak je již zmíněno, organizační problémy přijímacího a integračního procesu lze zajistit přes koordinátora adaptačního procesu. Vedle toho je zde problém ohledně nedostatku informací napříč učiteli, žáky a také rodiči. Tento problém lze řešit hned několika způsoby. Co se týče rozšíření obzorů u spolužáků, je možné vyzkoušet metody z polské školy a pořádat výjezdní zájezdy nebo jen krátkodobé výlety, které utuží kolektiv dětí a zabrání jejich izolaci. Ostatní žáci se od dětí s OMJ často distancují, což nepodporuje jejich integraci. Proto je nezbytné toto téma dostat do podvědomí mezi učitele a ostatní žáky. V případě pedagogů, lze aplikovat krátké informační okénko na schůzích pedagogického sboru, které bude vedeno některým z učitelů, vyučujících děti s OMJ a umožní předat poznatky a znalosti kolegům.

8.5.3 Porovnání problematiky na Škole E a F

Poslední srovnání se týká středních škol. Na straně jedné je střední škola nacházející se v Moravskoslezském kraji, kterou lze zařadit mezi větší školy a dále je nazývána jako Škola E. Navštěvuje ji 590 žáků, mezi nimiž je 18 dětí s OMJ. Jelikož se jedná o stupeň vzdělávání, na které jsou v převážné většině případů konány přijímací zkoušky, i na této škole jsou aplikovány úpravy na tento proces. Hlavními metodami pro pomoc dětem s OMJ škola volí individuální přístup třídního učitele a učitele vyučujícího český jazyk a zaměřuje se také na spolupráci s rodiči.

Problém mnoha středních škol, stejně jako i této, se objevuje právě při přijímacím procesu, kdy jsou žáci podrobeni zvoleným testům. Tento test vyplňují i žáci, které odlišuje jazyková bariéra a českému jazyku příliš nerozumí. Je tedy nezbytné přihlédnout k této skutečnosti a uplatnit úpravy, které docílí rovnocenné možnosti na úspěch v přijímacím řízení, nehledě na znalost českého jazyka žáka. Právě tento moment je pro školy velmi obtížný, jelikož musí upravit celý vyhodnocující systém zkoušky, což je třeba promyslet a celý proces to komplikuje. Další problém, se kterým střední školy bojují je uznávání výsledků vzdělávání ze škol z jiných zemí. Mnoho zemí hodnotí své žáky jinak či je vzdělává na základě odlišného kurikula, než je tomu u nás a mohou zde nastat velké rozdíly ve znalostech žáka. Na školu tímto padá velká zodpovědnost a musí co nejlépe odhadnout, na jaké úrovni znalostí student je a jak lze porovnat úroveň známek na vysvědčení u nás a z jiné země. Po přijetí žáků na školu, však problémy nekončí, naopak jsou ředitelé škol nuceni učinit další kroky k úspěšnému začlenění studentů na školu a v hlavní řadě docílení k co nejrychlejšímu naučení českého jazyka, které představuje velkou překážku v běžných hodinách.

Pro snížení jazykových rozdílů v prvních týdnech výuky žáků, lze aplikovat přípravný kurz českého jazyka, probíhající v průběhu léta, který by žáky s OMJ naučil co nejvíce gramatiky a slovní zásoby, aby při nástupu na školu žáci ovládali základy běžné komunikace a v průběhu roku své znalosti jen prohlubovali.

Na druhé straně je menší gymnázium z Trenčínského kraje na Slovensku, dále jen Škola E, s počtem 137 žáků a 12 pedagogů. I v této instituci se nalézá celkem 5 studentů s OMJ a 4 učitelé, kteří také hovoří jiným jazykem. Větší počet cizinců mezi pedagogy způsobuje úpravu přijímacího řízení na pozici učitele. Naproti tomu v případě žáků nejsou zaznamenány žádné zásadní změny a pro všechny žadatele je připraven stejný přijímací proces. Škola pořádá jazykové kurzy konané již před začátkem školního roku. Jeden z problémů na této škole nastává při maturitní zkoušce, kde se objevuje jazyková bariéra jako velký handicap. Jak uvádí několik ředitelů ze Slovenska, je zapotřebí částečná úprava legislativy, aby podrobněji zachytily vzdělávání dětí s OMJ a předešla tak mnohým neshodám, které jsou poté ředitelé nuceni řešit. V porovnání s naším školským zákonem se zde záležitosti okolo těchto dětí obtížně dohledávají.

8.6 Navržení podpůrných opatření

Mezi nejčastěji zmiňovaná témata patří neznalost úředního jazyka, nefungující komunikace s rodiči, nízké finanční prostředky a pomalá integrace a adaptace. Na základě výše zjištěných informací jsou zde navržena opatření pro eliminaci těchto problémů na školách.

První překážkou, se kterou se školy setkávají je nulová znalost úředního jazyka dětí a žáků. Tento problém se vyskytuje ve všech stupních vzdělávání. Řeším na tento problém je vytvoření přípravných kurzů, které mohou žáci navštěvovat ještě před nástupem k povinné školní docházce nebo na střední školu. Najdou se školy bez prostředků na tento kurz, což lze vyřešit ve spolupráci s ČŠI a dalšími institucemi. Tyto kurzy jsou vedeny v určitých školách po celé ČR, aby byl dosah těchto tříd co nejrozsáhlejší. Dále jsou základem pro úspěšné porozumění českému jazyku, které vede v kompletní zapojení do vzdělávání, navázání sociálních vztahů se svými spolužáky a překonání izolace. Pokud má škola možnost zajistit tuto podporu pro nové děti, ulehčí tím proces začlenění pro všechny zapojené subjekty.

Školy si zakládají na komunikaci s rodiči a studenty, aby v případě nedostatků byli informováni co nejdříve a byli schopni problém vyřešit ještě v začátcích. Pokud to tedy situace dovoluje, školy by si měly převážně ze začátku stanovit s rodiči a dítětem pravidelnou schůzku či telefonát na kterých se budou vzájemně informovat o pokrocích a překážkách. Na těchto zkouškách může škola podat zpětnou vazbu rodičům, ohledně pokroků jejich dítěte a ze strany rodiny zjistit jejich spokojenost s metodami školy a jak je jejich dítě spokojeno či nespokojeno. Na základě toho škola získá potřebnou zpětnou vazbu a může pozměnit využívané metody a přizpůsobit je potřebám dítěte.

Řešením na finanční nedostatky v souvislosti s přijímáním a integrací žáků s OMJ do školy jsou dotační a rozvojové programy od MŠMT, které slouží pro usnadnění finanční náročnosti těchto procesů. Pro tuto problematiku jsou nejzajímavějšími programy: Financování asistentů pedagoga dle § 18 vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů; Navýšení kapacit ve školských poradenských zařízeních; Podpora financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se znevýhodněním a mnoho dalších.

V poslední řadě je mezi překážky řazen pomalý proces integrace a adaptace. Pokud se budeme inspirovat konkrétně na školách je jedním z podpůrných faktorů oblíbený adaptační kurz. Zde dostanou děti možnost se blíže poznat mimo prostředí školy a zapojit se tak více

uvolněně do kolektivu třídy. Pro integraci je dále vhodné stanovit žákovi průvodce, který mu bude nápomocný v prvních týdnech na škole. Nejedná se pouze o představení základních platných pravidel a zvyklostí, ale také seznámení s možnostmi, které škola nabízí. V poslední řadě je využíván individuální integrační plán.

8.6.1 Individuální integrační plán

Integrační plán slouží k přehlednému a systematickému postupu při integraci dětí a žáků s OMJ. Pro snadnou manipulaci by měla mít škola vytvořený určitý druh kostry tohoto plánu, která je s nástupem nového žáka doplněna a upravena k potřebám jedince. Níže jsou stanoveny základní principy pro jeho sestavení.

Před nástupem

- navázání spolupráce s rodiči - zjištění bližších informací o žákovi (zájmy), domluvení pravidelných pohovorů pro zhodnocení pokroku;
- zajištění tlumočnických a překladatelských služeb pro komunikaci s žákem;
- zařazení žáka do vhodného ročníku;
- přiřazení úrovně podpory na základě znalosti úředního jazyka, zajištění speciálních učebnic a pomůcek;
- informování třídy o nástupu nového žáka s OMJ;

Po nástupu

- přivítat žáka na nové škole;
- přiřazení pedagoga či staršího žáka, který bude jeho integračním koordinátorem;
- seznámení s novými sociokulturními zvyklostmi - podpora jeho tradic;
- zapojení skupinových prací a společných projektů do vyučovací hodiny;
- zapojení obrázkových pomůcek do vyučování;
- zaměření se na výuku úředního jazyka nad rámec vyučovacích osnov;
- spolupráce s poradenskými pracovišti a pedagogicko-psychologickými poradnami.

9 Závěr

Cílem bakalářské práce je analýza problematiky přijímání a začleňování znevýhodněných žáků do vzdělávání na českých školách a objevení důležitých překážek, které tyto procesy zpomalují. Situace je porovnána s vybranými okolními státy a následně jsou navržena opravná řešení, která povedou ke zefektivnění fungování těchto procesů. Bakalářská práce charakterizuje základní informace o žácích s odlišným mateřským jazykem, legislativní vymezení zastřešující tuto oblast a poukazuje na problematické oblasti, na které je třeba se zaměřit a které vyžadují vyšší úpravu.

Ať se jedná o školu malou nebo velkou, mateřskou nebo základní, na území ČR nebo okolních států, řeší všechny tyto školy v souvislosti s výše uvedenou problematikou stejné problémy. Rozdílem je, že některá škola pocítuje problémy více a jiná méně. Vliv na obtížnost přijímání a začlenění má několik faktorů, kterými jsou stáří dítěte, úroveň znalosti českého jazyka, země původu, ale také zkušenosti školy s překonáváním těchto překážek. Mezi tyto faktory patří v neposlední řadě časové možnosti školy, individuální přístup k dítěti a čas vedoucího pracovníka na zajištění podpůrných opatření od MŠMT a jiných organizací. Zdoláním překážek bude na škole vytvořen fungující zaběhlý systém, který bude vyhovovat všem stranám. Ředitelé škol by měli věnovat čas na vytvoření adaptačního plánu, jenž bude provázet dítě od prvního dne minimálně do doby po uplynutí 5 měsíců, kdy už je dítě začleněno do procesu. Následně je vyžadováno pokračovat jen ve zlepšování českého jazyka. Šablona tohoto plánu by měla být výchozí a upravována dle individuálních potřeb každého z dětí a žáků s OMJ. Doporučením pro všechny školy je zajištění jazykových kurzů českého jazyka pro každého žáka s jazykovou bariérou, ať už se jedná o jakýkoliv stupeň vzdělávání. Neznalost úředního jazyka je hlavním problémem při přijímání i adaptaci dítěte a odvíjí se od ní i další překážky. Pokud se nejedná o školu, která tyto kurzy sama pořádá, je nezbytné kontaktovat krajský úřad a ve spolupráci s ním zajistit jazykovou přípravu pro žáka.

Analýzou odpovědí byly vyčleněny nejčastěji zmiňované překážky, se kterými se školy setkávají. Jednalo se o neznalost úředního jazyka, nefungující komunikaci se zákonnými zástupci, nedostatečné finanční prostředky a pomalý proces integrace a adaptace. Na základě zjištěných informací byla navržena opatření pro eliminaci těchto problémů na školách. Proběhlo zde také porovnání problematiky na českých a zahraničních školách, které vedlo

ke zjištění, že daná problematika je v těchto státech velmi podobná. Navržení podpůrných opatření mezi těmito státy bylo obtížné a na mnohé problémy nebylo přesně nalezeno.

Dalším ze zjištění na základě provedené analýzy je skutečnost, že někteří ředitelé škol jsou mnohdy málo informováni o možnostech, které jim MŠMT ve spolupráci s dalšími organizací nabízí. Na druhou stranu jsou ředitelé škol často zavaleni nadbytečnou administrativou, pokud nemají možnost tuto agendu rozdělit mezi jiné pracovníky. Samotné zapojení do projektů na získání finančních prostředků na zlepšení adaptace cizinců přináší další vlnu administrativní práce.

Základní informace, které jsou potřebné pro efektivní pomoc žákům obsahují pravidla týkající se podpůrných opatření. Ta v posledních letech prošla úpravou a měl by s nimi být seznámen každý ředitel. Rozšíření této problematiky do podvědomí většího rozsahu lidí má za úkol také škola, jenž by měla vhodnými metodami informovat o vzdělávání dětí s OMJ své učitele, ostatní rodiče, spolužáky a případně další ředitele škol, kteří nejsou s danou situací seznámeni. Ředitelé škol musí dbát na zahájení komunikace se zákonnými zástupci a následně ji udržovat, neboť škola sama efektivní adaptaci nezajistí a vyžaduje proto podporu ze strany rodičů.

Problematika přijímání a integrace dětí s OMJ na školách je propojena napříč všemi stupni. Výše zmíněné překážky nelze dle četnosti rozdělit mezi mateřské, základní a střední školy, neboť jsou zastoupeny rovnocenně na všech školách. Všichni ředitelé čelí stejným problémům a odlišnost vyplývá pouze z počtu žáků s OMJ na škole.

10 Seznam použitých informačních zdrojů

- Adaptační koordinátoři. In: *Portál podpory pedagogických pracovníků vzdělávajících děti/žáky cizince* [online]. [cit. 2020-01-14]. Dostupné z: <https://cizinci.npicr.cz/adaptacni-koordinatori/>
- Cizinec, 2020. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. [cit. 2020-01-11]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Cizinec>
- FELCMANOVÁ, Lenka a kol., 2015. *Metodika ke katalogu podpůrných opatření: k dílčí části pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sociálního znevýhodnění*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4672-1.
- HÁJKOVÁ, Vanda a Iva STRNADOVÁ, 2010. *Inkluzivní vzdělávání: [teorie a praxe]*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3070-7.
- HECKMANN, Friedrich, 2003. *The Integration of Immigrants in European Societies: National Differences and Trends of Convergence*. Lucius & Lucius DE. ISBN 3-8282-0181-4.
- Changes in the education system in Poland. In: *European Commission* [online]. 2017 [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=17891&langId=en>
- Integrace cizinců v Česku z pohledu nevládních organizací, 2018. In: *Cizinci v České republice* [online]. Konsorcium nevládních organizací pracujících s migranty v ČR [cit. 2020-06-04]. Dostupné z: <https://www.cizinci.cz/documents/551336/568677/Integrace+cizinc%C5%AF+z+pohledu+neziskov%C3%BDch+organizac%C3%AD.pdf/24c8025f-41db-dd18-da16-c62cb4907058>
- JIROUTOVÁ, Michaela, 2019. Počty cizinců na školách. In: *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <https://www.inkluzivniskola.cz/pocty-cizincu-na-skolach>
- LINHARTOVÁ, Tereza a Barbora LOUDOVÁ STRALCZYNSKÁ, 2018. *Děti s odlišným mateřským jazykem v mateřských školách* [online]. Praha: Meta - Společnost pro příležitosti mladých migrantů [cit. 2020-01-14]. ISBN 978-80-88171-18-8. Dostupné z:

https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/deti_s_omj_v_ms_metodika_0.pdf

- Migrace. In: *Demografie* [online]. [cit. 2020-01-11]. ISSN 1801-2914. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_migrace
- Dvě nové aktivity jako podpora pedagogických pracovníků pro práci s dětmi/žáky cizinci. In: *Portál podpory pedagogických pracovníků* [online]. [cit. 2020-06-05]. Dostupné z: <https://cizinci.npicr.cz/dve-nove-aktivity-jako-podpora-pedagogickych-pracovniku-pro-praci-s-detmi-za-ky-cizinci/>
- Pedagogická podpora žáků-cizinců ve středních školách, *Národní ústav pro vzdělávání* [online], 2019. Praha: APIV [cit. 2020-01-14]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/3630_1_1/
- Poland: Reforming an improving school system, 2017. In: *International Education News* [online]. [cit. 2020-05-22]. Dostupné z: <https://internationalednews.com/2017/01/18/poland-reforming-an-improving-school-system/>
- Polsko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled, 2019. In: *BusinessInfo* [online]. Ministerstvo zahraničních věcí [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/polsko-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled/#section-2>
- Předškolní vzdělávání, 2019. In: *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.inkluzivniskola.cz/predskolni-vzdelavani>
- Přijetí do základní školy, 2020. In: *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné z: <https://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/prijeti-do-skoly>
- RADOSTNÝ, Lukáš, 2011. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách* [online]. Praha: Meta - Sdružení pro příležitosti mladých migrantů [cit. 2020-01-13]. ISBN 978-80-254-9175-1. Dostupné z: https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/zaci_s_omj_v_ceskych_skolach_0.pdf
- SLOWÍK, Josef, 2016. *Speciální pedagogika. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-7100-958.
- Postoje české veřejnosti k cizincům (tisková zpráva), 2018. In: *Cizinci* [online]. CVVM, Sociologický ústav AV ČR [cit. 2020-04-08]. Dostupné z:

<https://www.cizinci.cz/documents/551336/568665/8.pdf/39125cdf-df42-a730-024d-5d99f8783cf0>

- Tematická zpráva: Vzdělávání dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem, 2015. In: ČŠI [online]. Praha [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/Tematick%c3%a9%20zpr%c3%a1vy/2015_Vzdelavani_s_odlisnym_materskym_jazykem.pdf
- TITĚROVÁ, Kristýna a Michaela JIROUTOVÁ, 2019. Střední škola. In: *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2020-01-15]. Dostupné z: <https://www.inkluzivniskola.cz/stredni-skola>
- Učitelé na zkušené - Polsko. In: *ALVIT - inovace a vzdělávání* [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <http://alvit.cz/staze/staze/polsko/>
- Vyhlášení rozvojového programu Podpora vzdělávání cizinců ve školách v roce 2020, 2019. In: *MŠMT* [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/vyhlaseni-rozvojoveho-programu-podpora-vzdelavani-cizincu-2020>
- Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných
- Vyhláška č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou
- *Vzdělávání a začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem* [online], 2014. META [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: https://www.meta-ops.cz/sites/default/files/deti_s_omj_v_ms_0.pdf
- Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů
- Zákon 245/2008 Z. z., o výchově a vzdělávání (školský zákon) a o změně a doplnění některých zákonů